

BUCOVINA ȘI BASARABIA
ÎN TRE TRADIȚIONALISM ȘI MODERNITATE:
ISTORIE REGIONALĂ, PERSPECTIVE NAȚIONALE
ȘI MIZE GEOPOLITICE EUROPENE

250 de ani de la anexarea Bucovinei la Imperiul Austriac

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

PROGRAM / Ediția I / 2025

• Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava •
4 - 7 iunie 2025

Universitatea
„Ștefan cel Mare”
din Suceava

UNIVERSITATEA
DE STAT
DIN MOLDOVA

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

BUCOVINA ȘI BASARABIA

**ÎNTRE TRADIȚIONALISM ȘI MODERNITATE:
ISTORIE REGIONALĂ, PERSPECTIVE NAȚIONALE
ȘI MIZE GEOPOLITICE EUROPENE**

250 de ani de la anexarea Bucovinei la Imperiul Austriac

P R O G R A M

• Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava •
4 - 7 iunie 2025

**Eveniment organizat cu sprijinul
Ministerului Educației și Cercetării și Consiliului Județean Suceava**

PROGRAM

Miercuri / 04 iunie 2025 / Suceava

08:00 - 18:00 Sosirea și cazarea participanților, USV și Hotelul Balada

19:00 Cina, Restaurantul USV, str. Universității nr. 13

Joi / 05 iunie 2025 / SUCEAVA

08:00 Mic dejun, Restaurant USV / Restaurant Balada

09:00 Înregistrarea participanților

10: 00 USV, Sala Senatului, corp A, Deschiderea oficială a lucrărilor Simpozionului științific.

Mesaje de salut:

- **Rectorul USV, prof.univ.dr. Mihai DIMIAN**

- **Rectorul USM, prof.univ.dr. Igor ȘAROV**

- **Președintele CJS, Gheorghe ȘOLDAN**

- **ÎPS Calinic, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților**

Moderatori:

- **Prof. univ. dr. Ștefan PURICI**

Prorectorul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava

- **Prof. univ. dr. Igor ȘAROV**

Rectorul Universității de Stat din Moldova

11:00 USV, Sala Senatului, corp A, Lucrări în plen

13:00 Prânz, Restaurant USV

15:00 Lucrări pe secțiuni:

- Cultură, economie și societate - Sala E129

- Istorie, politică și relații internaționale - Sala E210

19:00 Cina festivă

Vineri / 06 iunie 2025 / SUCEAVA

- 08:00** Mic dejun, Restaurant USV / Restaurant Balada
- 09:30** Lucrări pe secțiuni.
- Cultură, economie și societate - Sala E129
 - Istorie, politică și relații internaționale - Sala E210
- 13:30** Prânz, Restaurant USV
- 15:00** Lucrări pe secțiuni:
- Cultură, economie și societate - Sala E129
 - Istorie, politică și relații internaționale - Sala E210
- 19:00** Cină, Restaurant USV

Sâmbătă / 07 iunie 2025 / SUCEAVA

- 08:00** Mic dejun, Restaurant Padrino
- 09:30 – 18:00** Aplicație practică pe traseul:
- Cetatea de Scaun a Sucevei și Muzeul Satului Bucovinean
 - Suceava - Voroneț
 - Mănăstirea Voroneț
 - Prânz, Popasul Domnesc
 - Voroneț -Vama
 - Muzeul Oului (Vama)
- 18:00** Plecarea participanților

Universitatea
„Ștefan cel Mare”
din Suceava

UNIVERSITATEA
DE STAT
DIN MOLDOVA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC SYMPOSIUM

BUKOVINA AND BESSARABIA

BETWEEN TRADITIONALISM AND MODERNITY:
REGIONAL HISTORY, NATIONAL PERSPECTIVES
AND EUROPEAN GEOPOLITICAL STAKES

250 Years since the Annexation of Bukovina to the Austrian Empire

PROGRAMME

- Ștefan cel Mare University of Suceava •
4 - 7 June 2025

PROGRAM

Wednesday / June 04, 2025 / Suceava

- 08:00 - 18:00** Arrival and accommodation of participants, USV and Balada Hotel
- 19:00** Dinner, USV Restaurant, Universităţii street. no. 13

Thursday / June 05, 2025 / SUCEAVA

- 08:00** Breakfast, USV Restaurant / Balada Restaurant
- 09:00** Registration of participants
- 10:00** USV, The Senate Hall, Building A, Official opening of the Scientific Symposium.
- Welcome messages:
- **Mihai DIMIAN, Professor PhD, Rector of USV**
 - **Igor ŞAROV, Professor PhD, Rector of USM**
 - **Gheorghe ŞOLDAN, President of the Suceava County Council**
 - **ÎPS Calinic, Archbishop of Suceava and Rădăuţi**
- Moderators:
- **Ştefan PURICI, Professor PhD**
Vice-Rector of the Stefan cel Mare University of Suceava
 - **Igor ŞAROV, Professor PhD**
Rector of the Moldova State University
- 11:30** USV, The Senate Hall, Building A, Plenary sessions
- 13:00** Lunch, USV Restaurant
- 15:00** Sections:
- Culture, Economy and Society - Room E129
 - History, Politics and International Relations - Room E210
- 19:00** Festive dinner

Friday / June 06, 2025 / SUCEAVA

- 08:00** Breakfast, USV Restaurant / Balada Restaurant
- 09:30** Sections:
- Culture, Economy and Society - Room E129
 - History, Politics and International Relations - Room E210
- 13:30** Lunch, USV Restaurant
- 15:00** Sections:
- Culture, Economy and Society - Room E129
 - History, Politics and International Relations - Room E210
- 19:00** Dinner, USV Restaurant

Saturday / June 07, 2025 / SUCEAVA

- 08:00** Breakfast, Padrino Restaurant
- 09:30** Practical application on the route:
- Fortress of Suceava and Bucovina Village Museum
 - Suceava - Voroneț
 - Voroneț Monastery
 - Lunch, Popasul Domnesc
 - Voroneț - Vama
 - Egg Museum (Vama)
- 18:00** Departure of participants

PROGRAM LUCRĂRI SIMPOZION

Comunicări în plen, Sala Senatului

JOI, orele 11.00 – 12.45

- Ștefan PURICI (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Anexarea Bucovinei – sens și interpretări*
- Mihai-Ștefan CEAUȘU (Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași), *Modernizarea educației și învățământului în Bucovina în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și începutul celui următor*
- Igor ȘAROV (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Imaginea Basarabiei în publicistica rusă post-anexare (secolul al XIX-lea)*

2. Istorie, politică și relații internaționale, sala E210

JOI, orele 15.00-18.30

Moderator: Igor BERCU

- Ion CHEPTENE (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Relațiile moldo-polone în timpul primei domnii a lui Petru Șchiopul (1574-1579)*
- Igor BERCU (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *„Re-â-yâ-ua” Hotinului între diplomatie și conflict (anii 1715 – 1774)*
- Hanna SKOREIKO (Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți), *Frontiera bucovineano-basarabeană în contextul războaielor de la sfârșitul secolului XVIII - începutul secolului XIX*
- Ion EREMIJA (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Statutul Țării Moldovei/Basarabiei în anii 1806-1816*
- Sergiu BOȚOLIN (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Retorica expansiunii imperiale: discursul anexării provinciilor occidentale în Imperiul Rus în prima jumătate a secolului al XIX-lea*
- Eugen-Tudor SCLIFOS (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Marile Puteri și chestiunea Basarabiei în timpul Congresului de la Paris (1856)*

VINERI, orele 9.30-12.45

Moderator: **Gheorghe ONIȘORU**

- Vlad GAFIȚA (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Repere pentru o analiză ideologică a partidelor politice din ducatul Bucovinei România*
- Petruța Mirela PINTESCU (Școala Gimnazială „Dimitrie Păcurariu” Șcheia, jud. Suceava), *Activitatea lui Aurel Onciul în Dieta Bucovinei*
- Gheorghe COJOCARU (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Cazul Diamandy” în istoria diplomației secolului XX. Noi date și evaluări*
- Ihor PIDUBNYI (Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți), *Unificarea sistemului administrativ în Bucovina 1918-1926*
- Gheorghe ONIȘORU (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Plata și răsplata istoriei: cazul Pantelimon Halippa*

VINERI, orele 15:00 – 18:45

Moderator: **Radu Florian BRUJA**

- Radu Florian BRUJA (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Profesorul Ion Zelea Codreanu – haretist?*
- Ion GUMENĂI (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Bucovina în anul 1942, reflectată în rapoartele Cabinetul de administrare a Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei*
- Marcel REVCU (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Comerțul exterior al Republicii Moldova pe arii geografice*
- Sergiu PALIHOVICI (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Bucovina și Basarabia – mize geopolitice la granița influențelor eurasiatice*
- Florin PINTESCU (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *România și Republica Moldova, state de frontieră europeană*

3. Cultură, economie, societate, Sala E129

JOI, orele 15.00-18.30

Moderator: **Emil DRAGNEV**

- Maria Magdalena GHERGHINA (mănăstirea Dragomirna), *Mănăstirea Dragomirna - de la lumina isihasmului paisian la lumina unității de neam*

- Mihaela COZMEI (mănăstirea Sucevița), *Mănăstirea Sucevița în timpul ocupației austriece*
- Dosoftei DIJMĂRESCU (Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților), *Mănăstirea Putna în perioada austriacă - suferință, renaștere și vocație națională*
- Andrei COROBCEAN (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Începuturile culturii getice în spațiul din Prut și Nistru: interpretări și controverse*
- Emil DRAGNEV (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *„Manierism” dionisian și influențe occidentale în picturile de la Arbore*
- Alexandru BEJENARU (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Pocuția în izvoarele cartografice europene din secolul XVI*
- Constantin UNGUREANU (Muzeul Național al Bucovinei din Suceava), *Locuitorii Bucovinei și Basarabiei la început de stăpâniri străine*

VINERI, orele 9.30-12.45

Moderator: **Marian OLARU**

- Vasile M. DEMCIUC (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Episcopul Isaia Baloșescu – un vrednic ierarh al Bucovinei 260 de ani de la naștere*
- Marian OLARU (Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți), *Împăratul Franz Joseph și bucovinenii*
- Andrei EMILCIUC (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Reformarea sistemului fiscal în sfera antreprenorială din Basarabia în anii '60 ai sec. XIX: între imperativul modernizării și povara imperială rusă*
- Oleksandr DOBRZHANSKY (Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți), *Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei ca factor important al dezvoltării socio-economice și cultural-educăționale a provinciei (a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea) Ucraina*
- Aurel PREPELIUC (Muzeul Național al Bucovinei din Suceava), *Industria cherestelei din Bucovina în timpul stăpânirii austriece*
- Elena PINTILEI (Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera” Suceava), *I. G.Sbiera: continuitate și actualitate*
- Carol-Alexandru MOHR (Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți), *„Gaudeamus igitur” citind discursurile inaugurale ale rectorilor Universității cernăuțene din secolul al XIX-lea*

- Alis NICULICĂ (Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera” Suceava), *Portrete din galeria Alma Mater Francisco-Josephina: I. Julius Jüthner*

VINERI, orele 15:00 – 18:45

Moderator: **Harieta SABOL**

- Ștefănița-Mihaela UNGUREANU (Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți), *Reprezentanți ai școlii de slavistică de la Universitatea din Cernăuți: Emil Kałużniacki (1845–1914) și Eugen Kozak (1857–1933)*
- Rodica JUGRIN (Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți), *Condicile cronicele din Bucovina – surse documentare pentru cercetarea istoriei locale*
- Harieta SABOL (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Disciplina spațiului și normele de sănătate în sistemul școlar din Bucovina anilor 1890-1914*
- Ovidiu BĂȚĂ (Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți), *Putna – important centru industrial din Bucovina istorică*
- Ion Valer XENOFONTOV (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Presa scrisă din Chișinău interbelic*
- Mihai IACOBESCU (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), *Bucovina austriacă - autohtoni și alogeni România*
- Tatiana MATEI (Colegiul Național de Informatică „Spiru Haret” din Suceava), *Câteva aspecte referitoare la reformarea Bisericii Ortodoxe din Bucovina în vremea stăpânirii austriece*
- Igor CAȘU (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), *Foamea sovietică în Basarabia și Bucovina de Nord, 1946-7. Cauze, amploare și diferențe regionale*
- Elena PAȘCANIUC (Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți), *Direcții de culegere și cercetare a folclorului românilor în Bucovina*

Anexarea Bucovinei – sens și interpretări

Ștefan PURICI

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Institutul „Bucovina” al Academiei Române

Autorul abordează chestiunea anexării Bucovinei de către Austria în anul 1775 și implicațiile interne și internaționale ale acestui eveniment. În cadrul comunicării, este analizată terminologia la care fac apel istoricii și cei pasionați de trecutul celei mai estice și mai mici provincii a Imperiului Austriac pentru a prezenta evenimentul respectiv. Anexarea Bucovinei a fost un act complex, care a implicat atât forța militară, cât și diplomația. Austria a profitat de slăbiciunea Imperiului Otoman și de contextul războiului ruso-turc (1768–1774) pentru a obține controlul asupra unei regiuni strategice. Termenul „anexare” este considerat cel mai potrivit pentru a descrie acest eveniment, deoarece reflectă natura unilaterală a acțiunii Austriei și consecințele sale. Evenimentul a avut un impact cultural și demografic semnificativ asupra regiunii. Administrația habsburgică a promovat o politică de colonizare, atrăgând coloniști din diverse regiuni ale vastului imperiu, dar și din afara acestuia. Bucovina a devenit o provincie multiethnică și multiconfesională a Imperiului Austriac, cu o diversitate etnică și confesională crescută. Implicațiile pe plan cultural ale anexării au fost profunde, transformând regiunea într-un mozaic etno-lingvistic. Limba germană, arhitectura central-europeană și instituțiile austriece au modelat identitatea multiethnică a Bucovinei.

Modernizarea educației și învățământului în Bucovina în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și începutul celui următor

Mihai-Ștefan CEAUȘU
Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași

Ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, secol văzut de manieră definitorie, drept unul al Luminilor, în care Vestul și centrul Europei căutau să recupereze de manieră culturală și politică estul și sud-estul continentului, consemnează anexarea părții de nord-vest a Moldovei de către Imperiul habsburgic, sub numele de Bucovina.

Bucovina intra în compunerea statului habsburgic într-o perioadă în care iosefinismul, ca formă a absolutismului lămurat, urmărea modernizarea monarhiei în ansamblu. Ca urmare, reformele iosefiniste au urmărit ridicarea culturală a provinciei nou anexate. Se urmărea formarea unui individ cu un minim de instrucție și educație, menită să-i asigure o utilitate sporită pentru stat, precum și posibilitatea creșterea bunăstării sale personale.

Deoarece acest scop nu putea fi atins decât prin școală și educație, autoritățile centrale, conducătorii Administrației militare a Bucovinei, precum și reprezentanți ai elitei românești, precum episcopul ortodox Dosoftei Herescu sau boierul Vasile Balș, au întreprins o serie de măsuri pentru instituirea unui învățământ public, egal și tolerant, ca și pentru deschiderea unei adevărate rețele de școli publice în provincie.

Imaginea Basarabiei în publicistica rusă post-anexare (secolul al XIX-lea)

Igor ȘAROV

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Secolul al XIX-lea a fost o perioadă de transformări sociale, politice și culturale semnificative în Imperiul Rus. Un aspect important al acestei perioade a fost înțelegerea diverselor teritorii care au aderat la imperiu, printre care Basarabia a ocupat un loc cheie. După anexarea sa de către Imperiul Rus în 1812, regiunea a devenit obiectul atenției atât din partea autorităților, cât și din partea publiciștilor. În special, jurnalismul rusesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea ne oferă surse importante pentru a analiza percepția Basarabiei în societatea rusă la acel moment.

După anexarea Basarabiei, autoritățile ruse au început să urmeze o politică de integrare a regiunii în imperiu. Aceasta a inclus nu numai schimbări administrative și economice, ci și eforturi de asimilare a populației locale, compusă predominant din români, dar și reprezentanți ai altor naționalități, precum ucraineni, găgăuzi, bulgari, evrei, etc. Publiciștii care au urmărit procesul de integrare.

Publiciștii care au urmărit procesul de integrare a Basarabiei au ridicat probleme legate de identitatea etnică și lingvistică, precum și de particularitățile structurii politice a regiunii. O parte semnificativă a publicațiilor din acea perioadă a abordat problemele de ordin spiritual, educațional și lingvistic. Astfel, în publicații precum „Popoarele Rusiei. Schițe etnografice”, se ridicau adesea probleme legate de influența limbii ruse asupra populațiilor locale, precum și de rolul Rusiei țariste în răspândirea culturii ruse în noile teritorii. A fost acordată atenție atât aspectelor pozitive, cât și celor negative ale acestui proces, rusificarea fiind percepută diferit de diferiți autori.

Unul dintre subiectele-cheie care a fost adesea abordat în jurnalismul rus a fost specificul etnografic al Basarabiei. Publicații precum „Rusia pitorească” și „Popoarele ruse” au examinat specificul vieții culturale, cotidiene și al tradițiilor populare din Basarabia. Publiciștii au subliniat multietnicitatea regiunii și modul în

care diferite naționalități, cum ar fi moldovenii, bulgarii, ucrainenii, evreii și rușii, au influențat peisajul cultural al Basarabiei.

În special, paginile revistei „Rusia pitorească”, editată de P.P. Semyonov-Tyan-Shansky, subliniau adesea practicile domestice și culturale, precum și caracteristicile arhitecturale, permițând cititorilor să înțeleagă diversitatea regiunii. În acest context, Basarabia este prezentată ca o regiune cu propriile tradiții culturale, care erau adesea puse în contrast cu uniformitatea urmărită de autoritățile imperiale.

Cu toate acestea, interesul pentru particularitățile culturale ale Basarabiei nu s-a limitat la etnografie. În literatura publicistică se punea deseori întrebarea cât de reușite au fost eforturile de integrare a acestor popoare în structura culturală și politică mai largă a Imperiului Rus.

Un alt aspect important al discuției despre Basarabia în jurnalistica din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost situația sa economică. După cum reiese din materialele publicației „Popoarele Rusiei. Schițe etnografice”, publicațiile abordau deseori agricultura regiunii, resursele sale naturale și organizarea agrară. Basarabia era cunoscută pentru pământurile sale fertile, iar agricultura sa ocupa un loc important în economia imperiului.

O atenție deosebită a fost acordată reformelor agrare realizate în regiune și situației țăranilor. Publiciștii, cum ar fi A.N. Afanasiev-Chuzhbinski în cartea sa „Schițe din Nistru”, au abordat adesea dezvoltarea economiei agrare și au discutat problemele cu care se confruntau țăranii, cum ar fi condițiile grele de muncă, povara fiscală și relațiile funciare.

De asemenea, au existat și publicații care au ridicat problema potențialului Basarabiei ca o importantă regiune agricolă a imperiului. În special, publicațiile vremii subliniau perspectivele crescânde ale comerțului cu cereale și alte produse agricole.

Printre publicațiile despre Basarabia se numără și lucrări care abordează situația politică a regiunii. Basarabia a fost adesea văzută ca un teritoriu strategic important la granița de sud-vest a imperiului, ceea ce a dus la interesul pentru apărarea sa și problemele de securitate internă.

În contextul discutării situației politice din Basarabia, publiciștii s-au referit la tulburările locale, la nemulțumirea populației țărănești și urbane și la reacția elitelor locale față de puterea rusă. În discutarea problemelor sociale ale regiunii, notează cercetătorii, o atenție deosebită a fost acordată drepturilor minorităților, inclusiv evreilor și altor grupuri etnice din Basarabia. Revistele și ziarele rusești din

acea perioadă discutau adesea problema mișcărilor naționale din Basarabia. De exemplu, o serie de publicații au consemnat îngrijorări cu privire la activitatea naționaliștilor locali care urmăreau restabilirea independenței și restabilirea identității culturale a regiunii.

În concluzie, Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a rămas un obiect important de atenție în jurnalismul rus, iar reflectarea sa în publicațiile tipărite ale timpului demonstrează atât interesele imperiale, cât și contradicțiile interne apărute în procesul de integrare a noii regiuni în Imperiul Rus. Publiciștii ruși au discutat activ aspectele etnografice, culturale, economice și politice ale vieții în Basarabia, ceea ce a contribuit la crearea unei imagini multifacetate a regiunii. Aceste publicații nu numai că au contribuit la formarea opiniei publice despre Basarabia în Rusia țaristă, dar au servit și ca un instrument important pentru studierea locului acesteia în contextul politicii imperiale.

Relațiile moldo-polone în timpul primei domnii a lui Petru Șchiopul (1574-1579)

Ion CHEPTENE

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Comunicarea are ca scop să analizeze relațiile politice și diplomatice dintre Petru al VI-lea Șchiopul, domn al Moldovei și Regatul Poloniei, într-un context regional marcat de rivalitatea dintre Imperiul Otoman și Monarhia Habsburgică. Se vor evidenția eforturile domnului Țării Moldovei de a-și asigura stabilitatea domniei prin desfășurarea unei politici echilibrate între marile puteri vecine, inclusiv prin obținerea sprijinului polonez în fața presiunilor și a instabilității interne determinate de implicațiile politice ale cazacilor. Se examinează, de asemenea, misiunile diplomatice reciproce, influența magnaților polonezi asupra afacerilor interne ale Țării Moldovei și rolul Poloniei în garantarea păstrării domniei.

„Re,â-yâ-ua” Hotinului între diplomație și conflict (anii 1715 – 1774)

Igor BERCU

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Între anii 1715 și 1774, „re,â-yâ-ua” Hotinului a ocupat un loc aparte în dinamica geopolitică a Europei Centrale și de Sud-Est, situându-se la intersecția intereselor Imperiului Otoman, Rusiei țariste și Imperiului Habsburgic. Statutul său de „re’â-yâ” – termen care desemnează teritoriile aflate sub administrație directă otomană, locuite de supuși ne-musulmani – oferă un cadru esențial pentru înțelegerea modului în care Hotinul a funcționat simultan ca frontieră militară, nod comercial și obiect de negociere diplomatică.

După încheierea domniei fanariote a lui Nicolae Mavrocordat în 1715, contextul regional s-a modificat radical, pe fondul intensificării presiunii rusești asupra teritoriilor otomane din nordul Dunării. Tratatul de la Passarowitz (1718) și apoi cel de la Belgrad (1739) au reconfigurat raporturile de putere din zonă, Hotinul devenind un punct strategic de apărare pentru otomani. În paralel, cetatea a servit și ca avanpost pentru operațiuni militare și de spionaj.

În această perioadă, „re,â-yâ-ua” Hotinului a fost nu doar scenă de conflict, ci și subiect de diplomație. Deși sub administrație otomană, orașul și teritoriul său limitrof făceau obiectul unor tratative constante cu puterile vecine, în special Rusia țaristă și Imperiul Habsburgic. Misiunile diplomatice ale acestor imperii urmăreau atât protejarea supușilor creștini din „re’â-yâ-le”, cât și obținerea de avantaje comerciale sau teritoriale.

„Re’â-yâ-ua” Hotinului reflectă, prin însăși ambiguitatea și mobilitatea sa politică, tensiunile caracteristice spațiului de frontieră imperială. Regimul juridic special – care permitea locuitorilor creștini anumite libertăți fiscale și comerciale, dar îi supunea totodată rigorilor militare otomane – a generat o dinamică aparte între autoritățile otomane, elitele locale și agenții externi. În paralel, istoria cotidiană a Hotinului în această epocă evidențiază existența unor forme hibride de guvernare și o economie dependentă de fluxurile comerciale și militare.

Rezultatele acestei cercetări evidențiază că Hotinul nu poate fi înțeles doar ca o fortăreață de graniță, ci ca un spațiu de negociere continuă între imperii, culturi și interese divergente. Prin statutul său de „re’â-yâ”, Hotinul a devenit simbolul unui tip aparte de frontieră otomană, marcat de suprapunerea dintre

politică, război și diplomație. Această perioadă, 1715–1774, marchează nu doar apogeul rolului strategic al cetății, ci și începutul unei tranziții spre dominația rusă, cu implicații profunde asupra întregii regiuni nord-dunărene.

Frontiera bucovineano-basarabeană în contextul războaielor de la sfârșitul secolului XVIII - începutul secolului XIX

Hanna SKOREIKO

Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți

Schimbările geopolitice din ultima treime a secolului XVIII în Europa de Est au pus bazele dominației în regiune a unui trio stabil - Rusia, Austria și Prusia - pentru întregul „secol al XIX-lea lung”. Împărțirile Poloniei, războaiele ruso-turce cu eliminarea completă a Imperiului Otoman din regiune, împreună cu gustul victoriilor, au făcut ca Rusia să nu se mai oprească, nu doar în jocurile strategice, ci și în ambițiile sale expansioniste. Pacea de la Küçük Kaynarca din 1774 și împărțirea ulterioară a teritoriilor și sferelor de influență între Rusia, Austria și Turcia au calmat doar temporar tensiunile din jurul Principatelor Dunărene.

Teritoriile Basarabiei și Bucovinei, la sfârșitul secolului XVIII - începutul secolului XIX, s-au aflat în centrul atenției atât al militarilor, cât și al politicienilor din toate părțile implicate. Rusia, după ce și-a asigurat controlul asupra Podoliei, considera capturarea Hotinului un pas strategic esențial pentru continuarea luptei împotriva Turciei. Turcia încerca să consolideze vechea fortăreață, conștientă de importanța sa ca simbol al dominației sale în nordul Moldovei. Pentru Imperiul Austriac, obiectivul principal în această situație era prevenirea destabilizării pe teritoriul său. Acest lucru era cu atât mai important cu cât, în zonele de frontieră moldo-bucovinene, se adunaseră numeroși polonezi gata să se războie pe împărat pentru lichidarea Rzeczpospolitei, iar mulți moldoveni își exprimau nemulțumirea față de anexarea Bucovinei de la statul lor.

La sfârșitul secolului XVIII, problema securității Bucovinei a început să îngrijoreze guvernul austriac. După cum raporta diplomatul rus I. Severin la Sankt Petersburg, în iunie 1797, un grup de polonezi, care se aflau în zona Herța, a pătruns pe teritoriul Bucovinei, a atacat populația pașnică și a provocat pagube considerabile gospodăriilor. Autoritățile locale au organizat rapid o ripostă, iar polonezii au fost înfrânți. Cu toate acestea, retrăgându-se în regiunea Hotin,

aceștia au început să instige populația locală la un nou atac. Probabil, polonezii au încercat să exploateze sentimentele patriotice ale moldovenilor, subliniind că Bucovina făcea parte din statul lor, deoarece numărul membrilor acestui grup a crescut rapid, ajungând, conform raportului agentului austriac Timoni, la 300 de persoane, iar ulterior la 500 de voluntari. Totuși, conflictul nu a escaladat într-unul interstatat. Câteva atacuri ale grupului polono-moldovean asupra satelor de frontieră din Bucovina au fost respinse cu forțele proprii.

Autoritățile bucovinene au protestat față de domnitorul Moldovei. În lipsa unui sprijin militar suficient din partea propriului guvern, acestea au inițiat chiar negocieri cu diplomații ruși pentru posibile acțiuni comune împotriva agresiunii moldovene. Când polonezii au încercat să atace Galiția prin Zaleszczyki și au fost înfrânți, autoritățile locale au amenințat pașa din Hotin nu doar cu o ripostă, ci și cu urmărirea agresorilor pe teritoriul raialei. Aceasta ar fi putut deveni un pretext pentru un conflict austro-turc, ceea ce nu era în planurile guvernului otoman. În mod neașteptat, o parte a trupelor poloneze a primit protecția diplomaților ruși și a fost transferată în Podolia. Pregătirile secrete pentru posibile acțiuni militare au continuat. Totuși, la sfârșitul anului 1797 - începutul anului 1798, în regiunea Hotin, Rusia și Turcia au încheiat un acord politico-militar, iar tensiunile de la frontiera bucovineano-hotineană au scăzut temporar.

În 1801, după ce și-a rezolvat problemele interne, Turcia a început din nou să se pregătească pentru un război cu Rusia, având intenția de a recuceri Crimeea. Pregătirile au fost atât de intense, încât guvernul austriac a decis să nu mai riște securitatea regiunii, iar în iunie 1801, după cum reiese din raportul către contele Panin, în Cernăuți au fost concentrate 10.000 de trupe austriece. Turcii reparau în grabă fortărețele, în special pe cele de la Bender, Akkerman și, mai ales, Hotin, în jurul căreia se construia un nou „palat”.

În aceste condiții complexe, politica diplomaților ruși în Moldova, în special în regiunea Hotin, a atras o atenție deosebită. Aceștia au început să sprijine activ boierii moldoveni care aveau pretenții asupra unor moșii acordate anterior de austrieci, dar încercările de a ajunge la o înțelegere nu au avut succes. O piedică semnificativă era garnizoana militară turcă din fortăreața Hotin, care nu putea permite un puci rusesc în Moldova. Cu toate acestea, instigarea populației locale împotriva dominației turcești de către diplomații ruși devenise o practică obișnuită.

Războaiele napoleoniene din Europa au adus corecții semnificative în rezolvarea problemei dunărene. Politica lui Napoleon a impulsionat o nouă

arhitectură europeană. Despre probabilitatea unui război ruso-turc în Bucovina și Hotin se vorbea încă din februarie 1806, când sultanul turc a recunoscut titlul imperial al lui Napoleon. Pregătirile pentru război au început imediat: fortărețele, în special cele de la Hotin și Ismail, au fost consolidate, iar proviziile de alimente au fost pregătite. De altfel, prețurile cerealelor în Moldova au crescut brusc, iar pașa din Hotin s-a implicat chiar în speculații, achiziționând porumb din Bucovina. La începutul anului 1806, discuțiile despre ruperea relațiilor dintre Rusia și Turcia îngrijorau atât Hotinul, cât și Bucovina. Totuși, Austria nu s-a implicat în conflictul ruso-turc. În acea perioadă, Austria suferea înfrângeri în fața lui Napoleon și a fost nevoită să accepte o dependență vasală față de Franța.

Astfel, mica Bucovină s-a trezit din nou la granița dintre statele beligerante. Administrativ, aceasta făcea parte din Galiția, care rămânea o sferă de interes pentru politicienii polonezi. În același timp, după ce a ocupat Moldova, Rusia revendica Galiția și Bucovina. Pentru Napoleon, care devenise un erou național polonez datorită încercării sale de a restaura Rzeczpospolita în 1807, era extrem de important să desprindă teritoriile poloneze de sub influența Rusiei. Aceasta a accentuat contradicțiile nu doar între cei doi împărați, ci și între elita poloneză și cea românească din Galiția și Bucovina. În această situație, nobilimea bucovineană, temându-se că regiunea ar putea deveni parte a Poloniei, s-a alăturat fără rezerve Austriei, profitând de dificultățile lui Napoleon pentru a scăpa de dependența față de „corsican”. Bucovina a răspuns apelului arhiducelui Ferdinand, care comanda formațiunile militare din Galiția. Aici au fost organizate detașamente de voluntari, care s-au alăturat unităților sale militare. Acestea au purtat lupte împotriva polonezilor, care apărau dreptul la statalitate, și împotriva rușilor, care s-au opus Austriei conform Tratatului de la Erfurt din 1808. La 14 iunie, Hohenlohe l-a informat pe arhiducele Ferdinand că „două escadroane arnăuțești și unul de vânători sunt pregătite în fața inamicului”, iar un escadron de voluntari-nobili era pe drum. Aceștia au apărat accesul spre Sniatyn și Zaleszczyki sub comanda generalului Bicking. Însă, pe 18 iulie, detașamentul a fost încercuit de polonezi. Conform acordului, întregului corp i s-a permis să se retragă în Bucovina cu condiția depunerii armelor și a neorganizării de acțiuni militare împotriva Franței și aliaților săi, bunurile și caii ofițerilor rămânând intacte.

Formațiunile militare din Bucovina au fost dizolvate definitiv în mai 1810. În total, au depus armele 756 de cavaleriști și 376 de infanteriști. Pentru merite deosebite, 33 de persoane au primit distincții, iar Mihai Calmuțchi a fost decorat cu Ordinul Crucea Mică a lui Leopold. Acest eveniment a avut o importanță

deosebită pentru Bucovina: pentru prima dată, reprezentanții săi au răspuns apelului de a-și salva noua patrie și s-au alăturat voluntar luptelor împăratului austriac împotriva inamicului său.

Totuși, tensiunile din Bucovina nu s-au diminuat: Rusia își continua războiul împotriva Turciei, iar Hotinul, ocupat de ruși încă din 1806, rămânea un avanpost al acesteia, amenințând din nou Austria. În martie 1811, ministrul de externe al Austriei, Metternich, a protestat față de ambasadorul rus cu privire la acțiunile brutale ale trupelor rusești. Mai mult, a avertizat că acestea vor fi considerate de acum înainte ca o declarație de război. Tratatul de pace ulterioare au atribuit Rusiei partea de est a Moldovei, inclusiv Hotinul. La frontiera bucovineano-hotineană s-a instaurat pacea pentru o perioadă lungă de timp.

Statutul Țării Moldovei / Basarabiei în anii 1806-1816

Ion EREMIA

**Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
director Centrul interdisciplinar „Chișinău-Oradea”**

La sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, prin tratatele de alianță devesivă, semnate pe 23 decembrie 1798/3 ianuarie 1799 și pe 11/23 septembrie 1805, Imperiul Rus și Imperiul Otoman au devenit state aliate. Dar, implicarea activă a lui Napoleon în politica europeană și încercările de ai apropia pe otomani, adus la schimbarea de către ultimii a domnilor din Moldova și Țara Românească și au luat decizia de a închide strâmtorile Bosfor și Dardaneli pentru corăbiile militare ruse, ceea ce contravenea tratatelor semnate cu Imperiul Rus, care a cerut de la Poartă respectarea tratatelor. Poarta a răspuns pozitiv la cererea Imperiului Rus, foștii domni ai Moldovei și Țării Românești au fost repuși în funcții și a acceptat în mod secret să permită corăbiilor militare rusești trecerea prin strâmtori. Cu toate acestea, sub motivul inventat că Alexandru I a aflat despre planurile lui Napoleon de a ocupa Principatele Române și el trebuie îmiedicat să facă acest lucru, pe 15/27 octombrie 1806 Alexandru a ordonat comandantului suprem al armatei ruse Mihelson să ocupe Moldova și Țara Românească, iar pe 11/23 noiembrie trupele ruse au tecut Mistrul, care au ocupat foarte repede aceste țări, raialele otomane din regiunea Nistru-Prut au fost lichidate, iar tătarii, spe mijlocul lunii martie 1807 au fost evacuați din regiune.

Pe 19 aprilie 1807 I. Mihelson se adresa ministrului afacerilor externe al Imperiului Rus A. Budberg cu propunerea ca raialele Bender, Akerman, Chilia, Hotin și, de asemenea, toată partea Basarabiei, adică teritoriile ocupate anterior de tătari, să fie date pentru administrare Divanului Moldovei. Până la primirea răspunsului de la Petersburg, pe 20 aprilie 1807, Mihelsson a poruncit administrarea acestor teritorii general-maiorului Catargi. În scrisoarea de răspuns din 8 mai 1807 A. Budberg îl anunța pe Mihelson că țarul a acceptat propunerea acestuia. Cu alte cuvinte, țarul Alexandru I a recunoscut existența statului Țara Moldovei, ca nefiind parte componentă a Imperiului otoman, la statul Țara Moldovei reveneau cca 25 500 de km pătrați din teritoriul regiunii Nistru-Prut, anexat de Imperiul Otoman pe parcursul secolelor. Din acestea reiese limpede că prin semnarea tratatului de pace de la București pe 16/28 mai 1812, Imperiul Rus a anexat teritoriul dintre Nistru și Prut nu de la Imperiul Otoman, ci de la statul Țara Moldovei. Da, era sub zuzeranitatea Imperiului Otoman, dar, după cum s-a arătat, i-a fost recunoscută calitatea de stat chiar de țarul Alexandru I.

Încă în istoriografia din Imperiul Rus s-a observat că deși Basarabia era deja o regiune rusească din anul 1812, guvernul rus, ocupat cu alte importante afaceri politice, nu a putut să se ocupe de organizarea ei anterior anului 1816. Din discuția țarului Alexandru I cu Pavel Kiseliiov din 4 mai 1816 referitor la organizarea Basarabiei, aflăm că ultimul i-a recomandat câteva persoane pentru organizarea coloniilor (устройства колоний). Țarul a fost de acord cu această apreciere a statutului Basarabiei, colonie a Imperiului Rus, printre cei nominalizați în continuare că ar putea organiza regiunea fiind generalii Benighsen, Inzov și Bahmetiev.

Retorica expansiunii imperiale: discursul anexării provinciilor occidentale în Imperiul Rus în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Sergiu BOȚOLIN

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, Imperiul Rus a demarat o extindere semnificativă spre vest, incluzând în componența sa provincii care, pe lângă valoarea lor strategică, aduceau cu sine o serie de provocări politice, administrative și culturale. Anexarea unor teritorii precum Finlanda, Polonia sau

Basarabia nu s-a redus la manevre militare și acțiuni diplomatice, ci a presupus și o strategie retorică, menită să justifice, să legitimizeze și să „înnobileze” expansiunea imperială, printr-un discurs care să transforme noile realități politice într-un fapt care să fie perceput drept necesar, legitim și chiar providențial. În acest sens, retorica anexării a fost direcționată simultan în trei registre: către teritoriile recent anexate, către nucleul imperiului, și, nu în ultimul rând, către arena internațională.

Discursul imperial reprezenta mai mult decât o justificare formală, funcționând și ca un instrument de guvernare a noilor periferii, definind noile raporturi de putere. Fie că era vorba despre Finlanda, Polonia sau Basarabia, autoritățile ruse au calibrat retorica în funcție de specificul fiecărei provincii. Departe de a fi uniforme, aceste narațiuni împărtășeau totuși o funcție comună: aceea de a produce acceptare, sau cel puțin resemnare, în rândul elitelor locale.

Fiind, în același timp, și un instrument de consolidare internă și de proiecție externă, discursul imperial a ajutat la reafirmarea rolului Rusiei ca putere „providențială”, purtătoare a unei misiuni superioare, fie ea religioasă, morală sau culturală. În fața propriilor elite, aceste narative justificau eforturile militare și economice prin apelul la glorie, sacrificiu și destin istoric. Mai mult ca atât, în absența unei ideologii imperiale sistematizate, narațiunile anexării au devenit liantul simbolic prin care alteritatea a fost tradusă și încadrată în logica unei autorități centrale. Pe plan internațional, Imperiul rus și-a articulat discursul în așa fel încât să pară fidelă idealurilor ordinii europene post-napoleoniene, prezentând anexările drept soluții stabilizatoare și expresii ale legitimității imperiale.

Marile Puteri și chestiunea Basarabiei în timpul Congresului de la Paris (1856)

Eugen-Tudor SCLIFOS
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Înfrângerea Imperiului Rus în timpul războiului Crimeii (1853-1856) a readus în prim-plan chestiunea Basarabiei, teritoriu anexat în urma Tratatului de la București din 1812. În timpul desfășurărilor operațiunilor militare de pe teatrul de război, emigrația românească a întreprins eforturi consistente cerând Marilor Puteri restituirea în integritate a teritoriului dintre Prut și Nistru. Cancelariile europene așteptau deznodământul războiului pentru a decide în această chestiune

importantă pentru români. Înfrângerea militară a Rusiei din toamna anului 1855 a dus la negocieri între puterile aliate (Franța, Marea Britanie, Imperiul Habsburgic) pentru a stabili condițiile de pace impuse Petersburgului. Pe lângă condițiile privind la abolirea protectoratului rusesc din Principatele Române, libera navigație pe Dunăre, în preliminarile păcii a fost introdusă clauza cu privire la retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei, având drept scop eliminarea Rusiei de la orice acces la Dunăre. Deși inițial cabinetul de la Petersburg a refuzat să accepte această clauză, ulterior la presiunile Austriei care amenința cu ruperea relațiilor diplomatice a acceptat-o. Împăratul Alexandru al II-lea nu a renunțat la ideea păstrării sudului Basarabiei, plenipotențiarilor ruși primind instrucțiuni „speciale” în această chestiune. Sarcina diplomaților ruși care urmau să reprezinte interesele Imperiului Rus la Congresul de la Paris era de a se apropia de Franța pentru a obține păstrarea sudului Basarabiei. Aceștia aveau „mandat” din partea împăratului Alexandru al II-lea să propună schimbul de teritorii: fortăreața Karsului contra sudului Basarabiei. Acest demers nu le-a reușit plenipotențiarilor ruși având în fața lor pe reductibilul secretar de stat britanic lordul Clarendon și pe ministrul de externe austriac Buol. Discuțiile din timpul Congresului de la Paris au scos în evidență antagonismul evident existent între Franța și Marea Britanie, principalele puteri aliate din timpul războiului Crimeii. Dacă Franța era dispusă la o „concesie” pentru Imperiul Rus, anume păstrarea sudului Basarabiei, Marea Britanie care dorise ca Imperiul Rus să cedeze teritorii mai vaste, nu avea un asemenea scenariu. Deși s-a încercat soluționarea problemei basarabene în „culise” nu s-a reușit, Marile Puteri aveau puncte de vedere divergente. Plenipotențiarilor ruși F. Brunov și A. Orlov având întrevederi private cu împăratul Napoleon al III-lea și obținând sprijinul formal în chestiunea basarabeană se arătau încrezuți că Imperiul Rus avea șansa să păstreze această porțiune din teritoriul basarabean. În discuțiile din lunile februarie și martie 1856 nu s-a ajuns la un consens între Marile Puteri în problema Basarabiei. În timp ce plenipotențiarilor ruși insistau asupra ideii că noua frontieră nu avea „utilitate practică”, plenipotențiarilor britanici și austrieci considerau că prin această rectificare de frontieră se urmărea întărirea protecției Principatelor Române. Neajungând la un consens privind această problemă, s-a luat în unanimitate decizia constituirii unei comisii mixte care să analizeze în detaliu traseul noul frontiere între cele două imperii în sudul Basarabiei. Din această comisie urmau să facă parte 5 puteri semnatare ale Tratatului de la Paris (Imperiul Rus, Imperiul Otoman, Franța, Marea Britanie și Austria).

Repere pentru o analiză ideologică a partidelor politice din ducatul Bucovinei

Vlad GAFIȚA
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

În genere, formațiunile politice din Bucovina austriacă pot fi analizate mai bine prin prisma teoriei multidimensionale sau a clivajelor partidelor/ideologiilor politice. Aceasta îi aparține sociologului și politologului norvegian, Stein Rokkan, fiind dezvoltată de politologi francezi precum Maurice Duverger sau Daniel-Louis Seiler. Se afirmă că, evoluția politică a Europei a fost afectată, din punct de vedere istoric, de trei revoluții succesive: revoluția națională, revoluția industrială și revoluția internațională.

Curentele politice din ducatul bucovinean s-au inspirat, încă din faza pre-partinică, din modelul vienez. Curentul centralist susținea dominația Vienei asupra țărilor Coroanei, dar și reducerea nivelului de autonomie al provinciilor. Pe axa stânga-dreapta, acesta are o sorginte liberală, susținând centralizarea statului și creșterea controlului structurilor federale asupra provinciilor Cisleithaniei (partea austriacă a imperiului Austro-Ungar). Curentul autonomist/federalist a fost puternic reprezentat în provincii precum Regatul Galiției și Lodomeriei, Boemia, Moravia, Bucovina. Revoluția națională a generat, pe axa funcțională – clivajul Biserică-Stat, pe axa teritorial-culturală – clivajul Centru-Periferie. Revoluția industrială adaugă, pe axa funcțională clivajul Capitaliști-Muncitori, iar pe axa teritorial-culturală – clivajul Sector primar-Sector secundar. Clivajul Biserică-Stat - Rezultat al revoluției naționale, de origine culturală, îi opune pe clericali, anticlericaliilor. Clericalii sunt deținătorii influenței politice și sociale a bisericii, în timp ce anticlericali sunt adepții separației Bisericii de Stat, precum și a secularizării vieții sociale. În categoria partidelor de nuanță clericală, putem aminti: Partidul Creștin-Social Austriac, Partidul Creștin-Social Român din Bucovina, Partidele catolice din Imperiu. Dintre formațiunile politice anticlericale, enumerăm Partidul Liberal German, Partidul Social-democrat, Partidul Socialist. Clivajul Centru-Periferie - Are o origine culturală, rezultând tot din revoluția națională. Îi așează în opoziție pe Centraliști sau Unitariști cu Autonomiștii, Federaliștii sau Regionaliștii. În cadrul acestui clivaj, își găsesc originea două familii de partide politice: Pe latura centralistă – partidele care susțin statul; Pe latura periferică – partidele etno-naționaliste și regionaliste. Acest clivaj este organic

legat de procesul de făurirea a Statului-Națiune. Clivajul Proprietari-Muncitori - Fiind de origine socio-economică și rezultând din revoluția industrială, acesta opune interesele proprietarilor mijloacelor de producție și de schimb cu cele ale muncitorilor sau proletarilor (industriali sau agricoli). Aici regăsim două familii politice: partidele burgheze și conservatoare (dreapta clasică) și partidele muncitorești, legate de mișcările sindicale sau cooperatiste (de centru-stânga) – (exemple Partidul Social Democrat Român din Bucovina, condus de către George Grigorovici și Partidul Țărănesc Democrat, prezidat de către Aurel Onciul). Clivajul Rural-Urban

În zona politică rurală – Partidele Conservatoare și partidele de nuanță țăranistă, iar în spațiul urban – partidele burgheze, social-democrate, socialiste etc.

În cadrul etapei partinice, regăsim partide cu origine clericală. La nivel central, vienez, se remarcă Partidul Creștin-Social (condus de către prințul Alois von Lichtenstein și de către primarul antisemit al Vienei, Karl Luegger). Această formațiune politică are un corespondent și în Bucovina. În 1908, PNR se transforma în Partidul Creștin Social Român, însă, în scurt timp a renunțat la titulatura creștin-socială, datorită valențelor anti-semite ale partidului de origine. Grupări de de nuanță anti-clericală regăsim atât în partea stângă (PSD din Bucovina), cât și în partea dreaptă (Partidul Liberal German) a eșichierului politic. Ambele categorii de partide susțineau scăderea influenței și reducerea rolului Bisericii în societate, precum și progresul, laicizarea și reformarea spațiului societal. Clivajul proprietari (patroni)/muncitori cuprinde formațiuni politice precum: Partidul Liberal German, Partidul Conservator Român, Partidul Armeano-Polon – în arealul proprietarilor și PSD, Tovărășia Țărănească, Partidul Țărănesc Democrat – în arealul muncitorilor industriali și agricoli. Partidul Social-Democrat (înființat în anul 1896) din Bucovina era organizat în secții naționale: românească, evreiască, poloneză. Ziarul oficial ale secției române a PSD a fost ziarul „Lupta” (1906). Publicația în limba germană a partidului se numea „Volkspresse”. Merită amintită și gruparea politică Tovărășia Țărănească, alcătuită din germani, ruteni și români afată în zona de centru-stânga a scenei politice. În primii ani ai secolului al XX-lea, se desprindea din aceasta Partidul Țărănesc Democrat (Lideri Aurel von Onciul și Florea Lupu; organe de presă: „Privitorul”, „Voința poporului”). Formațiunea politică se declara a fi un partid de clasă, prin apărarea intereselor țăranimii și a intelectualității laice rurale (cadre didactice). Partidul Țărănesc Democrat avea însă un limbaj, caracterizat prin demagogie și populism, deoarece, în realitate, nu era o formațiune de stânga, având la conducere un boier (nobil),

prin persoana lui Aurel Onciul. Această grupare s-ar încadra în categoria *Prend-tout* sau *Catch-all party* (singurul obiectiv real fiind încorporarea unui număr cât mai mare de lectori, indiferent de clasa sau categoria socială din care fac parte). Alegătorii erau atrași prin promisiuni sociale, economice cu un grad ridicat de populism.

Activitatea lui Aurel Onciul în Dieta Bucovinei

Petruța Mirela PINTESCU

Școala Gimnazială „Dimitrie Păcurariu” Șcheia, jud. Suceava

Aurel Ritter (cavaler) von Onciul s-a afirmat în viața politică bucovineană începând cu anul 1903, activitatea sa politică, în calitate mai cu seamă de șef al Partidului Țărănesc Democrat, luând practic sfârșit în 1918, odată cu unirea Bucovinei cu România.

Prezenta comunicare științifică prezintă activitatea sa în Dieta (*Landtag*) Bucovinei, desfășurată în perioada 1903-1914, marcată de o serie de inițiative legislative.

Aurel Onciul a fost, în *Landtag*, deputat al curiei comunelor rurale (Suceava) în legislatura a IX-a (1903), deputat al curiei comunelor rurale (Câmpulung-Dorna) în legislatura a X-a (1904-1910), deputat al curiei a III-a (română) în legislatura a XI-a (1911-1914). În plus, el a fost șef al acestei ultime curii, iar începând cu 1911 membru în Comitetul țării și șef al Comisiei administrative a Dietei. În camera legislativă a Dietei a reprezentat fracțiunea „democrată” română din Alianța Liberală și, mai cu seamă, Partidul Democrat Român, al cărui șef era.

Aurel Onciul a fost, în *Landtag*, deputat al curiei comunelor rurale (Suceava) în legislatura a IX-a (1903), deputat al curiei comunelor rurale (Câmpulung-Dorna) în legislatura a X-a (1904-1910), deputat al curiei a III-a (română) în legislatura a XI-a (1911-1914). În plus, el a fost șef al acestei ultime curii, iar începând cu 1911 membru în Comitetul țării și șef al Comisiei administrative a Dietei. În camera legislativă a Dietei a reprezentat fracțiunea „democrată” română din Alianța Liberală și, mai cu seamă, Partidul Democrat Român, al cărui șef era.

În cadrul sesiunii Dietei Bucovinei din 1903, desfășurate în perioada 10 septembrie-31 decembrie, Aurel Onciul și echipa sa a militat în acest timp pentru

reforma legii electorale, pe baza unui proiect de lege elaborat de politicianul evreu Benno Straucher.

În legislatura a X-a a Dietei Bucovinei, Aurel Onciul și partizanii săi impun o nouă lege electorală (care o modifica pe cea din 1861), prin care ducatul Bucovinei era împărțit în curii naționale (români, ucraineni, germani, evrei, polonezi), fiecărei curii revenindu-i un anumit număr de mandate. Deși contribuia la democratizarea vieții politice din Bucovina, noua lege electorală susținută de adepții lui Aurel von Onciul contribuie la pierderea temporară de către români a majorității în Dietă.

Totodată, în cadrul legislaturi a Dietei din Cernăuți, Aurel von Onciul a fost membru al comisiei constituționale (președinte Iosif Wiedman), a fost președinte al Comisiei Economice și membru al comisiei de finanțe (președinte Nicolae Vasilco). Totodată, el a prezentat pe lângă proiectul de reformă electorală mai sus descris și un proiect de asanare a finanțelor provinciei.

Legea electorală a fost votată în Dieta Bucovinei pe data de 15 octombrie 1909, cu 23 voturi pentru și 7 voturi contra (deputații germani și evrei).

În ianuarie 1910, Aurel Onciul a mai inițiat trei propuneri legislative: votarea unei noi legi electorale pentru alegerile pentru consiliul orașul Cernăuți, pe considerentul că vechea lege excludea de la administrarea orașului cea mai mare parte a populației contribuabile; reorganizarea activității „Băncii Țării” din același oraș; arendarea moșiilor Fondului Religionar Greco-Ortodox al Bucovinei direct țăranilor. Doar proiectul referitor la alegerile pentru consiliul orașului Cernăuți a putut fi pus în practică.

În cadrul Legislaturii a XI-a, Aurel Onciul a făcut atunci propunerea, acceptată în cele din urmă, ca toți deputații români din Landtag-ul de la Cernăuți să alcătuiască un „Club Român”.

O altă inițiativă depusă de către Aurel Onciul în cadrul Dietei, în 1912, prevedea înființarea unei „Case Centrale”, unde spera să ajungă personal președinte și să primească un salariu anual de 36.000 coroane.

În cadrul acestei Diete, Aurel Onciul a fost ales președinte al Comisiei Constituției. Aurel Ritter von Onciul nu s-a mai putut „bate” cu aceeași energie în timpul sesiunii acestei Diete, deoarece gruparea democrată pe care o conducea era grav compromisă în afaceri și, totodată, în 1914 s-a declanșat Primul Război Mondial, ce a scurtat practic cu trei ani perioada de desfășurare normală a lucrărilor acestei Diete.

„Cazul Diamandy” în istoria diplomației secolului XX.

Noi date și evaluări.

Gheorghe COJOCARU

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

În comunicare va fi prezentat cazul arestării la sfârșitul anului 1917 de către regimul bolșevic a ministrului plenipotențiar și extraordinar al României la Petrograd, C. Diamandy, încarcerarea lui și a unora dintre colaboratorii săi în fortăreața Petru și Pavel, prin sfidarea uzanțelor diplomatice internaționale. Abuzul autorităților bolșevice a provocat protestul unanim al misiunilor diplomatice aliate și neutre din capitala rusă, care au cerut punerea imediată în libertate a ministrului român. Arestarea înaltului diplomat a avut ca urmare nu doar deteriorarea raporturilor bilaterale ruso-române, dar și apariția unui „caz Diamandy”, larg cunoscut în istoria relațiilor internaționale.

Unificarea sistemului administrativ în Bucovina 1918-1926

Ihor PIDUBNYI

Universitatea Națională „Yiuriy Fedkovych” din Cernăuți (Ucraina)

După integrarea Bucovinei în Regatul României în noiembrie 1918, au fost adoptate măsuri pentru unificarea administrativă a întregului teritoriu al țării. Până la intrarea în vigoare a noii constituții a țării, toate măsurile de unificare au avut un caracter treptat, fiind orientate spre armonizarea sistemului de administrare al Bucovinei cu cel național, deși depășeau formele de autoritate disponibile la acel moment. Pentru Bucovina, la fel ca pentru Transilvania și Basarabia, a fost creat un organ temporar de administrare. Astfel, s-a combinat funcția de miniștri-delegați, ca reprezentanți ai guvernului, cu activitatea unui secretariat general format din 9 secretari. La 1 ianuarie 1919, a fost publicat un decret regal privind includerea Bucovinei în Regatul României, în hotarele sale istorice, și s-a instituit administrația menționată. Bugetul Bucovinei era aprobat de guvern fără a lua în considerare fondurile necesare pentru îndeplinirea sarcinilor guvernului central. În afara controlului guvernului regional au rămas chestiunile legate de activitatea jandarmeriei, iar secretariatul pentru apărare a fost desființat.

Ministrul-delegat a adoptat o serie de decizii administrative cu caracter regional. În primul rând, au fost desemnați conducătorii județelor. Astfel, prefectura județului Cernăuți a fost condusă de D. Iliuț, Gura Humorului de V. Iliuț, Câmpulung de A. Lucescu, Coțmani de L. Goian, Rădăuți de I. Mațevschi, Siret de T. Nichitovici, Storojineț de E. Caragea, Suceava de N. Lupu, Vascăuți de G. Michitovici, Vijița de A. Percec, Zastavna de I. Cojocar. Tot atunci, „Monitorul Bucovinei” a fost declarat organ de presă oficial al administrației regiunii. Președintele autorității regionale a adoptat și decizii administrative în domeniul financiar. Prin ordinul nr. 16 din 1919, structura Consistoriului Arhiepiscopal Ortodox a fost modificată prin abrogarea dispoziției din 8 august 1918. De asemenea, guvernul regional a luat măsuri pentru organizarea reformei agrare, dezbaterile privind implementarea acesteia divizând membrii Consiliului Național Român în susținători ai lui I. Flondor și cei ai lui I. Nistor.

În aceste condiții, s-a promovat descentralizarea administrativă și crearea unei unități administrative separate, formată din Bucovina, județele Hotin, Dorohoi și o parte din județul Botoșani. În domeniul juridic, s-a stabilit obiectivul reformării imediate a codurilor civil și penal și crearea unui cadastru financiar pentru țară. S-a discutat despre înființarea unei Curți de Apel la Cernăuți și despre realizarea reformei agrare prin crearea proprietății țărănești. Susținătorii lui I. Flondor au propus introducerea unor impozite proporționale cu veniturile și crearea unei direcții a căilor ferate pentru Bucovina. Cu toate acestea, lupta dintre cei doi miniștri-delegați s-a încheiat cu demisia lui I. Flondor și cu desfășurarea activității lui I. Nistor ca unic reprezentant al guvernului pentru Bucovina. În aceste condiții au avut loc primele alegeri parlamentare din 1919, care au evidențiat, de asemenea, necesitatea modificării reprezentării Bucovinei. La începutul anului 1920, guvernul central a luat măsuri pentru unificarea legislației, modificând legea vămilor și legea privind distribuția produselor agricole. Totuși, primii pași către unificare în Bucovina pot fi considerați cei din domeniul sistemului electoral, când, în 1920, a fost redus numărul deputaților pe care bucovinenii aveau dreptul să îi aleagă în parlament.

Data de 4 aprilie 1920 este considerată un moment de referință în activitatea ministrului-delegat al Bucovinei, deoarece la 3 aprilie a fost emis decretul-lege nr. 1.476, care a desființat activitatea directoratelor din Basarabia și a secretariatelor din Bucovina. Prin decretul-lege din 3 aprilie 1920, a fost stabilită și componența comisiei de unificare pentru dizolvarea organelor temporare de conducere din Transilvania, Basarabia și Bucovina. În mai 1920, reprezentantul

guvernului în Bucovina a fost înlocuit, în locul lui I. Nistor fiind desemnat D. Popovici. Schimbarea a avut loc în contextul activității guvernului Averescu (Partidul Poporului), ceea ce demonstra influența autorității centrale asupra numirii reprezentanților săi la nivel local.

Decizia ministrului de interne viza numirea lui D. Popovici în funcția de președinte al Comisiei de Unificare, cu competențe de a soluționa toate problemele legate de Bucovina, cu excepția celor care, conform regulamentelor și legilor, intrau în atribuțiile noului personal. Președintele avea dreptul de a aproba toate cheltuielile în cadrul bugetului alocat. De asemenea, în atribuțiile sale intra corespondența cu diferiți reprezentanți ai autorităților, semnarea documentelor financiare pentru toate serviciile și acordarea de permise pentru călătorii cu trenul la tarife reduse. Nu mai puțin important era dreptul de a soluționa problemele de personal, așa cum prevedea decretul-lege nr. 1920 din 2 mai 1920.

La 19 mai 1920, regulamentul Comisiei de Unificare a fost modificat. Astfel, comisii de unificare au fost create, pe lângă Cernăuți, și în Cluj și Chișinău. În Cluj, Comisia era formată din 9 secretari generali și 9 delegați ai guvernului. Comisia din Chișinău avea o componență similară. În Cernăuți, Comisia de Unificare urma să fie formată din 7 secretari generali și 7 delegați ai guvernului. Acțiunile acestor trei comisii erau coordonate de Comisia Centrală din București, căreia îi erau raportate toate deciziile legate de unificarea instituțiilor. Toate dispozițiile Comisiei Centrale erau transmise comisiilor regionale prin intermediul Consiliului de Miniștri. Pentru soluționarea urgentă a problemelor, era necesar să se informeze secretarii generali ai departamentelor corespunzătoare. Conform dispozițiilor, președintele comisiei regionale conducea activitatea acesteia, luând deciziile necesare și urmărind dacă acestea aveau efectul dorit. În absența președintelui, comisia era condusă de cel mai în vârstă membru al acesteia.

Numărul secretarilor generali era determinat de necesitatea exercitării atribuțiilor în domeniile respective. Aceștia erau numiți în funcție prin decret regal și acționau în limitele competențelor ministerelor pe care le reprezentau. La fiecare secretariat general exista un delegat al guvernului central cu rol de consilier tehnic în cadrul competențelor. Totodată, delegații erau cei care informau guvernul despre situația din domeniile lor, dacă considerau necesar să raporteze. Pentru comunicarea cu ministerele, secretariatele trebuiau să desemneze unul sau doi funcționari care să transmită informațiile către minister.

Unele rezultate ale unificării au devenit vizibile în anul 1920. În special, acestea se referă la măsurile de unificare a serviciului poștal al Bucovinei, conform

cerințelor impuse serviciului poștal din Vechiul Regat. Deciziile privind unificarea instituțiilor financiare au fost luate în toamna anului 1920, deoarece la începutul lunii noiembrie 1920 a fost stabilită componența comisiei care urma să se ocupe de unificarea serviciului financiar. Unificării a fost supus și comerțul cu bunuri monopolizate, gestionat de stat. De facto, anii 1921-1922 reprezintă perioada subordonării complete a autorităților locale celor centrale. Acest ordin a fost legalizat în perioada următoare, odată cu adoptarea constituției din 28 martie 1923 și a legilor ulterioare, inclusiv cele referitoare la conducerea administrativă.

Plata și răsplata istoriei: Cazul Pantelimon Halippa

Gheorghe ONIȘORU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Instaurarea regimului comunist în România a însemnat, între multe altele, și începutul unui calvar pentru multe dintre personalitățile care au făurit Marea Unire. Exemplul lui Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei, este de notorietate, dar din păcate nu este singular.

Comunicarea noastră își propune să prezinte calvarul lui Pantelimon Halippa, om politic cu merite deosebite în realizarea Unirii Basarabiei cu Vechiul Regat în primăvara anului 1918, atunci când soarta Primului Război Mondial era încă incertă.

La fel ca mulți oameni politici care au activat în perioada interbelică, Pantelimon Halippa a intrat în vizorul comuniștilor după 1948. El a fost arestat în noaptea de 5/6 mai 1950 și trimis la penitenciarul „demnitarilor” de la Sighet. Calvarul lui era însă abia la început întrucât Uniunea Sovietică nu i-a putut ierta activitatea prin care a contribuit la momentul 27 martie/9 aprilie 1918.

Vom reconstitui, pe baza documentelor păstrate în arhivă, odiseea lui Pantelimon Halippa începută în „noaptea demnitarilor.

Profesorul Ion Zelea Codreanu – haretist?

Radu Florian BRUJA

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Simpla asociere dintre numele lui Ion Zelea Codreanu și mișcarea haretistă care a reformat învățământul românesc la începutul secolului XX pare neverosimilă. Cei mai mulți îl asociază pe Ion Zelea Codreanu cu mișcările naționaliste din prima jumătate a secolului trecut, cu discursul antisemit și cu partidele în care a activat: Partidul Naționalist-Democrat și Liga Apărării Național Creștine. Pentru majoritatea el nu a fost decât tatăl fondatorului și liderului Mișcării Legionare. Mai puțini sunt cei care știu că înainte de a se înregimenta politic, Ion Zelea Codreanu a fost profesor de limba germană la Gimnaziul „Anastase Panu” din Huși. Suplinitor din 1902 și titular din 1906, Ion Zelea Codreanu a făcut primii pași în cariera didactică în anii mișcării haretiste. De aceea, el și-a asumat o dublă misiune: pe de o parte a încercat să își educe elevii în spiritul național, folosindu-se de instrumentele și programele haretiste, iar pe de alta, depășind curricula, a încercat să promoveze idei naționaliste în societate, tot prin intermediul unor programe haretiste. Cea mai de succes inițiativă a fost crearea, în decembrie 1906, a societății „Munca” cu a cărei scop era „de a munci pentru progresul cultural, moral și economic al Românilor din orașul Huși și județul Fălciu”. Dezideratul cultural viza implementarea programelor extracuriculare la nivelul județului Fălciu, iar cel economic era de susținere financiară a elevilor săraci, cu merite la învățătură. Aceste inițiative aveau să îl propulseze în funcția de director al Gimnaziului hușean la 1908. Demiterea sa, un an mai târziu, în urma unui scandal cu conotații antisemite, avea să îl radicalizeze și să îl determine să intre în viața politică.

Bucovina în anul 1942, reflectată în rapoartele Cabinetul de administrare a Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei

Ion GUMENĂI

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Materialul propus spre atenție se referă la rapoartele întocmite de către Cabinetul de administrare a Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei, ce se află la păstrarea la Agenției Naționale a Arhivelor, în fondul 706. Acest fond a fost transmis de către Comisia aliată de control sovieto-română în custodia Arhivei speciale de stat al URSS-ului, de unde ulterior a fost relocată pentru „importanța, valoarea și actualitatea materialelor date pentru organele operativ-cehiste a MAI–MSS” luându-se decizia de a fi transferate către Departamentul de arhivă a MAI a RSSM pentru prelucrarea și valorificarea cât mai rapidă și eficientă a respectivelor documente.

Chiar dacă în 1993 documentele fondului au fost desecretizate, informațiile conținute de către acesta, după părerea noastră, nu au intrat încă pe deplin în circuitul științific, fiind puțin valorificate de către specialiști.

Este evident că o parte a fondului documentar se referă la evenimentele și acțiunile derulate în perioada anilor 1941-1944, atât în Basarabia, cât și în Transnistria, nelipsind însă și informații substanțiale cu referire și la Bucovina, după cum rezultă și din denumirea fondului și instituției ce a emis documentele.

Luând în considerare respectiva situație, dar și contextul evenimentului organizat, ne propunem să punem în lumină, o serie de date extrase din rapoartele Cabinetului de administrație, cu referire la Bucovina anului 1942 cu referire la construcția drumurilor, angajarea în câmpul muncii, situația din diferite ramuri a economiei s.a.

Comerțul exterior al Republicii Moldova pe arii geografice

Marcel REVENCU,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Comerțul exterior este foarte important pentru Republica Moldova, deoarece piața internă de desfacere a mărfurilor este relativ limitată, iar baza de materii prime și mai ales cea de resurse energetice sunt insuficiente pentru satisfacerea necesităților de consum ale țării.

În anii independenței statale, Republica Moldova, în domeniul comerțului extern a promovat o politică consecventă, orientată spre diversificarea piețelor de desfacere a mărfurilor autohtone și spre facilitarea accesului mărfurilor moldovenești pe piețele externe.

Acest lucru s-a realizat și datorită semnării unor acorduri menite să stimuleze activitatea comercială externă. Astfel, în mai 2001, Republica Moldova a semnat protocolul ce i-a conferit statutul de membru al Organizației Mondiale a Comerțului.

Comerțul exterior al Republicii Moldova este în continua creștere și se caracterizează prin diversificarea continuă a piețelor. Exportul țării se reorientează treptat și spre alte piețe decât cea a Europei, cu care crește și volumul comerțului și numărul de state partenere.

Poziția geografică favorabilă a Republicii Moldova în Sud-Estul Europei, la intersecția mai multor căi comerciale care leagă Europa Centrală și de Vest cu Europa de Est, dar și cu regiunile Asiei oferă oportunități de dezvoltare a comerțului exterior și cu alte regiuni ale lumii. Astfel începând cu anul 1991 ariile geografice ale comerțului exterior sau lărgit constant crescând numărul de state partenere de pe toate continentele

Bucovina și Basarabia – mize geopolitice la granița influențelor eurasiatice

Sergiu PALIHOVICI

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Bucovina și Basarabia, regiuni aflate la intersecția marilor axe de influență geopolitică, reprezintă două spații esențiale în înțelegerea competițiilor strategice dintre Vest și Est. Bucovina și Basarabia nu sunt doar regiuni istorice marcate de un bogat mozaic cultural, ci și teritorii-cheie în ecuația geopolitică a Europei de Est. Situate la granița dintre spațiul occidental și cel estic, între Uniunea Europeană și Federația Rusă, aceste teritorii reflectă în mod exemplar tensiunile și competițiile geopolitice ale ultimelor două secole. Prin poziționarea lor geografică și prin istoricul politic complex, aceste regiuni joacă un rol vital în securitatea est-europeană, în procesele de integrare europeană și în gestionarea conflictelor înghețate și celor în desfășurare. Astăzi, ele continuă să joace un rol esențial în strategiile de securitate, politici de influență și dinamici identitare ale Europei.

Bucovina și Basarabia, ca teritorii istorice, ca și acum două secole în urmă, reprezintă mize geopolitice importante în ecuația reconfigurării ordinii internaționale și, în mod special, al celei europene.

România și Republica Moldova, state de frontieră europeană

Florin PINTESCU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

În limbajul uzual, cuvântul frontieră desemnează o noțiune statică, legată de realități materiale sau constructe teoretice (ex.: frontieră de stat, frontieră administrativă, frontieră culturală, frontieră lingvistică, frontieră a științei etc.). În limbajul geopoliticii, termenul „frontieră” poate avea, în funcție de autori sau context, un înțeles static sau dinamic.

În această comunicare folosim termenul de „frontieră” (construct teoretic inventat la finele secolului XIX de către istoricul american Frederick J. Jackson Turner) în unul dintre înțelesurile sale dinamice, patentate de către sociologul și geopoliticianul român Ilie Bădescu. Acesta concepe „fenomenul frontierei” drept

„totalitatea proceselor prin care se manifestă o expansiune istorică, fie a unui popor, fie a unei civilizații, fie a unei religii sau ideologii ori, în fine, a unui imperiu”, vorbind în scrierile sale, sub diferite forme, de „fenomenul frontierei europene”.

Avansul „frontierei” europene, înțeleasă în calitate de *summum* de factori politico-militari, socio-economici și culturali, a fost declanșat în mod convențional la sfârșitul secolului XV de către statele din vestul Europei prin marile expediții geografice urmate de cuceriri teritoriale, a continuat post 1989 în centrul și estul Europei, în statele controlate în vremea Războiului Rece de către fosta Uniune Sovietică.

În actualul context internațional, România și Republica Moldova sunt state de frontieră europeană care, secondate de către UE și NATO, au menirea de a-și apăra statalitatea și de a oferi stabilitate regională în fața poliiformei ofensive geopolitice a Federației Ruse.

Autorul pune în evidență asemănările și deosebirile în plan geocultural, geoeconomic și geostrategic dintre România și Republica Moldova, propunând o serie de politici care să le maximizeze atuurile, în vederea îndeplinirii eficiente a misiunii lor de state de frontieră europeană.

Mănăstirea Dragomirna - de la lumina isihasmului paisian la lumina unității de neam

**maica Stavroforă Maria Magdalena Gherghina
stareța mănăstirii Dragomirna, județul Suceava**

Raiul de la Dragomirna, după care multe lacrimi a vărsat Sfântul Paisie de la Neamț s-a pustiit ca urmare a exodului sutelor de călugări spre Vechiul Regat. Amenințarea unei stăpânirii străine de ortodoxie și de neam îi alungă pe monahii dragomirneni spre Mănăstirile Secu și Neamț.

Perioada stăpânirii austriece a însemnat pentru Dragomirna o perioadă de uscăciune duhovnicească, întărită și de numărul mic al monahilor și de lipsirea de daniile ctitoricești. Locul iubitorilor de pace a reînviat, prin mijlocirile sfinților ei ctitori - mitropolitul Anastasie Crimca și voievodul Miron Barnovschi și prin intrarea în viața monahală a unor tineri iubitori de Dumnezeu care au ținut aprinsă flacăra necontenitei rugăciuni.

Arhiva mănăstirii păstrează în amănunt date despre această perioadă și cuprinde documente precum: condici, registre de intrări-ieșiri, înscrisuri care-i atestă viața duhovnicească, administrativă, economică și culturală. Din obștea Dragomirnei s-au remarcat stareți și ierarhi, precum mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, care s-au implicat în activitatea de emancipare a poporului român deschizându-le calea spre știința de carte, prin activități culturale și misionare.

Obștile monahale, deși mult diminuate numeric având câte 12-16 viețuitori, în majoritate bătrâni și neputincioși, totuși au reușit să păstreze în bună rânduială mănăstirea. Din punct de vedere edilitar, cu cheltuiala Fondului Religionar au fost construite corpuri noi de chilii, anexe gospodărești, școală pentru săteni, au fost restaurate cele 2 biserici, turnurile și drumurile de strajă ale fortăreței. Vechile corpuri de chilii, precum și biserica din incintă cu hramul Adormirea Maicii Domnului, din cauza gradului avansat de degradare au fost demolate. Întrucât biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” nu are sistem de încălzire, pentru desfășurarea slujbelor pe timp de iarnă a fost necesară transformarea camerei de gardă din turnul clopotniță în Paraclis închinat Sfântului Nicolae.

Grija pentru viața duhovnicească a celor 23 de egumeni ai Dragomirnei care au condus mănăstirea între anii 1775 - 1919 se deduce din achizițiile de cărți, de icoane, de obiecte liturgice și din grija pentru școlarizarea monahilor. În această perioadă a fost scrisă prima monografie a Mănăstirii Dragomirna de către egumenul Ipolit Vorobchievici cu informații complexe privind biografia ctitorilor, evoluția obștilor de călugări și a ansamblului monahal.

După perioada de înflorire duhovnicească a paisianismului isihast în care Mănăstirea Dragomirna ajunge la măsura harului celor desăvârșiți a urmat o perioadă dureroasă de retragere a harului, fără a pierde mângâierea Duhului Sfânt, ocrotitorul ei.

Perioada stăpânirii străine, a părăteii absențe a lui Dumnezeu, a fost transformată de călugării ostenitori în creativitate duhovnicească. Monahii au prefăcut energia durerii pierderii harului în energie pentru rugăciune. Sfânta Liturghie și cele șapte laude au dovedit credincioșia generațiilor de monahi dragomirneni față de Domnul. Ei au înțeles pedagogia dumnezeiască de a deveni lăcașe ale Duhului Sfânt prin urcușul lipsurilor și al nevoințelor.

Mănăstirea Sucevița în timpul ocupației austriece

**Maica stavroforă Mihaela Cozmei,
stareța mănăstirii Sucevița**

Consemnările istorice referitoare la Mănăstirea Sucevița, menționate de Dimitrie Dan și documentele existente azi, stau mărturie a perpetuării și dăinuirii viețuirii monahale în Mănăstirea Sucevița până azi, în pofida tuturor vitregiilor vremii.

Mănăstirea Sucevița a fost închinată în data de 31 martie 1648 Schitului Mare din Pocuția – satul Maniava, până în 1777, când administrația austriacă a desființat dependența Suceviței de Schitul Mare. În această perioadă Mănăstirea Sucevița a rămas în paragină, întrucât tot venitul ei pleca la Schitul Mare și nimeni nu se îngrijea de conservarea și restaurarea ei. Odată cu închinarea Mănăstirii Sucevița la Schitul Mare, egumenul ales pe o perioadă de un an de către un număr de doisprezece ieromonahi mai în vârstă, era numit egumen atât pentru Schitul Mare, cât și pentru Mănăstirea Sucevița.

Schitul Mare a fost în cele din urmă desființat prin **decretul imperial din 1785**, iar din cei 59 de călugări ai schitului, 24 au plecat la Sucevița.

Punctul 8 al ordinului Consiliului împărațesc de război din Viena către Conducerea militară generală galițiană din **4 iulie 1783**, trasa drept obligație prioritară în privința mănăstirilor: „micșorarea și contopirea mănăstirilor de călugări are să se facă numaidecât, iar pământurile și fondurile lor să fie luate în administrarea statului; averea preoților care nu locuiesc în țară să fie confiscată și din întreg fondul, rezultat din această procedură, să se întrețină întregul cler ortodox, apoi să se înființeze, cel puțin o școală, fie la Cernăuți, fie la Suceava, iar ce va mai rămânea să se păstreze pentru alte scopuri folositoare”.

În baza acestui ordin, **generalul Enzenberg** în scrisoarea din 20 sept. 1783 comunică vicarului general, între altele, și următoarele: „Spre ajungerea scopurilor acestora, mai întâi, numaidecât este de trebuință, ca să se constate și să se conscrie acurat starea tuturor averilor mișcătoare și nemișcătoare a preoțimii monastice din Bucovina întreagă și după aceea să se de judece, care mănăstiri să rămâie și care să se desființeze și câți călugări sânt de lăsat în fiecare mănăstire. După ce se va fi întâmplat aceasta, va fi prea lesne de a face calculul, cât va fi de trebuință pentru susținerea preoțimii, a consistoriului și a școalelor și în cât pentru aceasta va fi de ajuns venitul averii preoțimii monastice”.

În Bucovina, la încorporare, se găsea un număr de 10 mănăstiri și 17 schituri.

Prima mare depopulare a mănăstirilor din Bucovina s-a produs **după 1 decembrie 1783** când Consistoriul episcopal din Cernăuți a fost înștiințat de guvernul țării, că „toate moșile mănăstirești, nu numai cele ale schiturilor desființate, dar și ale mănăstirilor se vor lua în administrarea statului”.

Mănăstirea Sucevița posedă înainte de încorporarea Bucovinei la Imperiul austro-ungar, următoarele proprietăți:

- **În Bucovina:** satul Sucevița, satul Volovăț, Horodnicul de sus și jos, jumătate de Pleșnița pe Prut, jumătate de sat Costești, Muntele și satul Giumalău. Averile mănăstirilor, terenurile forestiere și agricole trec în administrarea statului austriac, iar veniturile lor în caseria specială a Fondului religios al bisericii ortodoxe din Bucovina, administrate de episcop împreună cu Consistoriul bisericesc - Cernăuți.

Proprietățile din Moldova ale mănăstirilor Sucevița, Putna, Dragomirna precum și a mănăstirilor și schiturilor desființate, au fost vândute de guvernul austriac la mai mulți boieri moldoveni.

Din cauza aceasta mulți călugări, fără să aștepte desființarea mănăstirilor lor, au trecut în Moldova, la mănăstirile de acolo. Chiar și egumenii de la mănăstirile Putna, Humor, Voroneț, **Sucevița**, Dragomirna și Solca au cerut printr-o petiție datată **25 februarie 1784**, să li se dea voie să plece în Moldova, într-o-cât „prea înălțatul chesar voiește ca și la alte țări a prea înălțimii sale, să așeze pravile și obiceiuri, cu tot folosul stării fiecărui suflet, cu care așezământuri, noi partea duhovnicească nu ne putem împăca”.

Un al doilea val de plecări s-a înregistrat după apariția „**Regulamentul duhovnicesc**” la **29 aprilie 1786**, care în cap. 2, art. 6 prevedea: „Călugării bucovineni, după alcătuirea lor din vechime, nu se dedică nici păstoririi sufletești, nici studiului, nici predării învățământului și nici luminării tineretului, ci numai și numai serviciului dumnezeiesc și rugăciunii” și ca atare vor rămâne pe viitor doar trei mănăstiri mari: **Putna, Sucevița și Dragomirna**, viața monahală urmând a se desfășura după regulile impuse de „**Planul regulativ**” din **1786**.

Plecarea călugărilor din mănăstire este evidentă și în cazul Mănăstirii Sucevița. Pe **12 noiembrie anul 1783** Mănăstirea Sucevița avea 47 de monahi, iar în **martie 1786** numărul scăzuse la jumătate - 25 de monahi.

Mănăstirea Sucevița a adăpostit monahii de la Schitul Mare Maniava, desființat prin **Decretul imperial din 1 iulie 1785** care, la 27 septembrie în același

an, au săvârșit ultima Sfântă Liturghie. Din cei 59 de călugări trăitori acolo sub egumenia lui Isaac Protasevici, 24 s-au stabilit la Sucevița aducând cu ei o cruce ferecată în argint aurit și pietre scumpe, având în ea o cutiuță de argint **cu o așchie din Sfânta Cruce, donată de țarul Feodor Alekseievici, în 1630**. În **martie 1786**, viețuiau aici 25 de călugări, din care numai 5 știau „moldovinește”.

Situația nu s-a îmbunătățit nici sub egumenatul lui **Ghenadie Platenchi (1800-1818)**, om iubitor de cultură. Acesta este cel care a înnoit catapeteasma: „Întru mărirea lui Dumnezeu, cu stăruința soborului sub egumenul Ghenadie s-a înnoit iconostasul Sf. mănăstiri a Învierii din Sucevița **1801**”.

Pe **17 august 1844** Ieromonahul Isaia Zugrav a condus pe ultimul drum pe **Varvara Golembiovski**, mama lui Iraclie Porumbescu și bunica lui Ciprian Porumbescu.

În anul **1845** egumen al Mănăstirii Sucevița este menționat **Arhim. Ghenadie Zaharovici**, care va conduce mănăstirea până la moartea sa din **25 septembrie 1862**.

Prin venirea la Sucevița a arhim. **Filaret Bendevischi** la **1 ian. 1821**, s-a constituit un nou început.

A întreprins lucrări de reparații la Sucevița începând cu **1822**, ajungând în 1824 să acopere turnul mănăstirii. Grijă deosebită a avut pentru completarea bibliotecii cu literatură teologică în limba română. Pe un exemplar din „Adunarea cazaniilor”, tipărită la Viena, în **1793**, găsim însemnarea: „Această carte este a Mănăstirii Sucevița, cumpărată cu banii din..., la anul **1826**, prin arhimandritul igumen Filaret Bendevischi”. La fel, pe lucrarea Sf. Efrem Sirul, „Cuvinte și învățături”, tipărită la Mănăstirea Neamț, vol. II, 1819, va însemna: „A sfintei Monastiri Suceviții, anno 1826, fiind egumen arhim[andritul] Filaret Bendevischi”. De asemeni s-a ostenit cu traducerea din limba greacă „A celui între sfinți părintele nostru Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cesareii Capadochiei. Pentru facerea omului”.

A rânduit să se picteze frumosul **portret al mitropolitului Petru Movilă, în 1824**: „Acest portret al Preasfințitului Mitropolit al Kievului PETR Moghilă Voeivod Moldavski, fiu al fericitului Prințip al Moldo-Vlahiei Simion Moghilă Voievod..., ctitor a Mănăstirii Suceviții, de pe vecul orighinal din anii 1630 o făcut acum prin osărdia Arhimandritului Kir Filaret Bendevischi, igumenul Mănăstirii Suceviții de iznoavă s-au zugrăvit - **anul 1824**”. La fel, va proceda și în vremea când era deja la Cernăuți, împreună cu egumenul Veniamin Burjanovski (**1827–1840**), în **1837**, când angaja pe pictorul Carl Renner din Cernăuți, să picteze portretul episcopului

Gheorghe Movilă, după unul mai vechi, din 1630, care se deteriorase. Tot el va ridica crucea de piatră care străjuie și astăzi în partea de miazăzi de Biserica „Învierii Domnului”. Din ianuarie **1827**, va activa ca arhimandrit de scaun la Cernăuți.

În vremea egumenului Suceviței, Veniamin Burjanovschi un incendiu cumplit a distrus chiliile călugărilor, dar și multe odoare aflate la stăreție, așa cum va mărturisi acesta : „Știut iaste că, la anul 1831, la 11 ceas a nopții, mare nenorocire pierzătoriu foc pe chiliile igumenești au căzut și toate ănn chiliile aflate lucruri, afară de unile straie și așternutul patului, focul l-a mâncat, ba puțin că și viața me nu au costisit”.

Este amintit și Varnava Șindilar un monah pictor care a ajuns vicar al mănăstirii. Se menționează: „El a fost și zugrav, căci a zugrăvit în anul 1868 două ripide pe tinichea, pe una Înălțarea Domnului și verso Învierea Domnului, iar pe alta Bunăvestirea și pe verso Botezul Domnului”.

Prin venirea la cârma mănăstirii a arhimandritului Vasile Renney de Herscheny se părea că situația mănăstirii se va îmbunătăți, dar lipsa de personal a rămas principala piedică în creșterea duhovnicească a soborului. Erau cinci ieromonahi, doi monahi și patru rasofori. A avut o stăreție scurtă, deoarece devenind vacant postul de egumen al mănăstirii Putna, a fost transferat acolo.

Vicarul Silvestru Tonigariu numit în această funcție din **1879**, a condus soborul până în **1901**, când a fost numit egumen Veniamin Iliuț, fost paroh în Horecea. În 1902 , a depus voturile monahale și a fost hirotesit protosincl. A publicat câteva studii interesante din care amintim: „Istoria, întrebuintarea și însemnătatea lumânărilor de ceară în cultul bisericii ortodoxe” și „Cercetarea bolnavilor din punct de vedere pastoral”. A condus mănăstirea până în **9/22 septembrie 1910**, când a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat în 25 septembrie 1910 în Horecea.

A urmat arhimandritul Ortizie Popescu, născut la 24 decembrie 1853 în familia preotului Nicolae Popescu din Horodnicul de jos. În timpul studenției, ca membru al Societății academice „Arboroasa” (1875-1877) a fost printre cei care au suferit rigorile temniței austrice, fiind arestat împreună cu Ciprian Porumbescu, Eugen Siretean și Zaharie Voronca. Își continuă studiile la Facultatea de Filozofie a Universității din Viena, unde și-a susținut licența. Întors la Cernăuți, și-a susținut doctoratul în Teologie, în 1881. Rămas văduv, a intrat în monahism, fiind ridicat la treapta de protosincl și numit egumen al Suceviței.

A publicat „Istoria catehumenatului Bisericii vechi, „Cernăuți 1889 și culegerea „Câteva documente moldovene, Cernăuți, **1895**. În condițiile izbucnirii Primului război mondial, grija principală i-a fost păstrarea în siguranță a tezaurului mănăstirii.

A rămas la Sucevița până **în 1934**, fiind transferat la Mănăstirea Sf. Ioan Cel Nou din Suceava, unde a păstorit până **în 1937**, când s-a retras la Cernăuți, trecând la cele veșnice **în 20 septembrie 1939**.

După plecarea arhimandritului Ortizie Popescu la Suceava, la conducerea mănăstirii Sucevița a rămas o conducere interimară, formată din ieromonahul Isaia Păpușoi, Iulian Isopescu și Mina Cozma - părinți în vârstă care nu mai aveau puterea de a readuce mănăstirea pe făgaș normal.

La **1 octombrie 1936**, **mitropolitul Visarion PuIU** a pus capăt acestei situații transformând mănăstirea de monahi în mănăstire de călugărițe, primele viețuitoare fiind aduse de la mănăstirea Moldovița, iar conducerea mănăstirii a fost încredințată maicii Anatolia Hlușcu venită de la mănăstirea de maici din Cernăuți.

Mănăstirea Putna în perioada austriacă - suferință, renaștere și vocație națională

Exarh cultural Arhim. Dosoftei Dijmărescu Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților

Păstrătoare a mormântului Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, restaurată de Sfântul Ierarh Iacob Putneanul, Putna, „întâia dintre mănăstirile țării”, a fost unul dintre cele trei locașuri monahale rămase deschise în perioada ocupației austriece a Bucovinei.

După primii ani, foarte dificili sub noua stăpânire politică, stareții și călugării de atunci s-au străduit să ducă mai departe viața monahală ortodoxă, în condiții de secularizare agresivă.

Mănăstirea a reușit să se ridice la înălțimea așteptărilor românilor bucovineni, devenind un reprezentant etnic și religios, fapt ilustrat de organizarea aici a Primei Serbări a Românilor de pretutindeni în 15 august 1871.

Începuturile culturii getice în spațiul din Prut și Nistru: interpretări și controversate

Andrei COROBCEAN
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Deși folosirea etnonimelor pentru denominarea culturilor arheologice nu este pe departe cea mai potrivită, astfel de sintagme precum cele de „cultură getică” sau „cultură scitică” rămân încă impregnate în literatura și discursul de specialitate. Astfel, prin cultură getică se definește de cele mai multe ori începutul celei de-a doua epoci a fierului, descriind un ansamblu de monumente caracterizat printr-o uniformitate culturală conturată clar în perioada dintre mijlocul secolului IV – prima jumătate a secolului III a. Chr. Unitatea relativ evidentă a culturii materiale și a practicilor funerare din această perioadă, răspândită pe un areal larg între Carpați, Dunăre, Nistru și Marea Neagră, contrastează, însă cu diversitatea aspectelor culturale din perioada precedentă, numită hallstattiană târzie.

Pentru spațiul dintre Prut și Nistru, perioada care precede conturarea clară a culturii getice a fost și rămâne unul din subiectele intens discutate și chiar controversate. În istoriografie se pot evidenția două direcții în acest sens: una „autohtonistă”, care susține caracterul local al culturii getice din spațiul pruto-nistrean, având același fond hallstattian și alta – „migraționistă”, care contestă o continuitate culturală între grupurile culturale hallstattiene și cultura getică din secolele IV-III a. Chr. Cercetările din ultimele decenii efectuate la siturile epocii fierului dintre Prut și Nistru impun o reevaluare a dezbaterilor istoriografice privind problema originii culturii getice în acest areal.

„Manierism” dionisian și influențe occidentale în picturile de la Arbore

Emil DRAGNEV
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

În 1502 sunt realizate picturile bisericii Nașterii Maicii Domnului a mănăstirea Terapont (Ferapontov monastyr') de către atelierul lui Dionisie, care păstrând legătura cu tradiția lui Andrei Rubliov, anunță noi trăsături stilistice ale școlii moscovite. Aceste noi trăsături, sumate, pe care mai mulți cercetători le-au calificat, ca având o expresie „manieristă”, spre care converg prețiozitatea și

rafinamentul desenului și culorii, minuțios cultivate, eleganța, „festivitatea”, „efectele externe”, repetările ritmice etc., caracteristice artei lui Dionisie. Picturile de la Arbore, pe care le datăm la puțin timp după data construcției la 1503, în mai multe privințe se înscriu în această nouă tendință artistică din arealul ortodoxiei, iar în mai multe privințe le prezintă și mai articulat decât le vedem în producția artistică a școlii dionisiene. Țesăturile prețioase cu o complexă ornamentație, din care sunt croite veșmintele personajelor, în special ale sfinților militari (de fapt adevărați principii) din naos, dar și a sfinților părinți și diaconi din altar, merg mai departe decât în cazul celor dionisiene, pe calea creării unei atmosfere „festive”. În același timp, dacă arta lui Dionisie, poate fi cu greu raportată la unele repere din pictura occidentală, zugravii de la Arbore manifestă o bună cunoaștere a operelor Renașterii italiene, și nu numai a celei *trecentiste*, ale *goticului internațional*, dar și din repertoriul *quattrocentist*. Menționăm mai întâi câteva tendințe de ordin general, precum încercarea de a crea efecte spațiale, prin poziționarea figurilor, folosirea ocazională a perspectivei directe (mai curând intuitive, decât calculate) și „popularea” spațiilor arhitecturale interioare. Prima tendință, vizibilă și în unele scene din ciclurile hagiografice de pe fațada vestică, poate fi remarcată în mod special în scena centrală din ciclul *Înmulțirii pâinilor și peștilor*, din zona mediană a zidului vestic al naosului. Pe prim-planul acestei scene, apar figuri reprezentate din spate și în profil, contrapuse mulțimii din al doilea plan, în posturi frontale sau în trei pătrimi. Aceleași atitudini le constatăm în scena ospățului din ciclul *Martiriul Sf. Gheorghe* (fațada vestică). Spre diferență de elemente arhitecturale conservate în arta post-bizantină, moștenitoare ale tradițiilor artei paleologe, întâlnim și construcții, concepute mai aproape de perspectiva directă, precum de exemplu termele în care a fost închis Sf. Dimitrie, în scena în care este vizitat de Sf. Nestor, sau construcția din scena *Chemării apostolului Matei*. Această perspectivă apare și în tratarea unor elemente arhitecturale, precum reprezentarea podului basculant în scena *Minunii Sf. Gheorghe din ciclul menționat*. De asemenea, destul de des, zugravii de la Arbore introduc figuri umane în partea superioară a construcțiilor arhitectonice, precum în câteva scene din *Martiriul Sf. Gheorghe* sau în scenele din ciclul *Pătimirilor lui Iisus Hristos* din naos. De remarcat în mod special, că tendințele evolutive din interiorul artei ortodoxe, exemplificate prin creația școlii lui Dionisie, sunt perfect compatibilizate cu inspirațiile din arta occidentală, sinteză ce produce efecte de rezonanță, amplificând anumite caracteristici remarcate în pictura murală și de icoane în spațiul moscovit. Acest nivel sintetic, rămâne unic în

pictura murală din Moldova medievală, zugravii din vremea lui Petru Rareș preluând doar unele elemente ale aceste sinteze.

Pocuția în izvoarele cartografice europene din secolul XVI

Alexandru BEJENARU

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Conflictele moldo-polone pentru regiunea de frontieră a Pocuției s-au încheiat în 1538 cu renunțarea oficială a lui Petru Rareș de la pretențiile asupra acestei provincii în tratatul de pace încheiat la Hotin. Cu toate că prezența administrației moldovene în Pocuția a fost una de scurtă durată (1502-1506), în unele izvoare cartografice europene pe parcursul secolului XVI această provincie istorică era reprezentată periodic ca parte componentă a Moldovei, precum ediția din 1552 a hărții Poloniei și Ungariei de Sebastian Münster. În alte cazuri, unele așezări din regiune au fost atribuite eronat Țării Moldovei, precum a fost cazul Sneatânului în cadrul hărții Poloniei din atlasul lui Abraham Ortelius, *Theatrum Orbis Terrarum*, editat în 1584.

Scopul acestei comunicări constă în identificarea și analiza principalelor izvoare cartografice europene din secolul XVI, care au reprezentat regiunea Pocuției împreună cu cele mai importante centre ale sale, Colomeea, Sneatân și Tyśmienica. Caracterizarea tuturor mențiunilor acestei provincii istorice în hărțile timpului permite elucidarea evoluției reprezentării Pocuției pe parcursul secolului XVI și felul în care cartografii europeni au introdus cunoștințe geografice noi în creațiile lor sau le-au preluat unul de la celălalt.

Locuitorii Bucovinei și Basarabiei la început de stăpâniri străine

Constantin UNGUREANU

Muzeul Național al Bucovinei din Suceava

Până în 1775, respectiv 1812, în Moldova nu au existat teritorii cu denumirea de Bucovina sau Basarabia. Doar sudul spațiului pruto-nistean, unde se aflau raiaele otomane și exista câmpia Bugeacului populată de tătari, se mai

numea și Basarabia. După anexarea nord-vestului Moldovei, respectiv a teritoriului dintre Prut și Nistru, Austria și Rusia au dat noilor posesiuni denumirea de Bucovina/Basarabia.

La începutul stăpânirilor străine, populația Bucovinei era de cca. 67-73 mii de persoane, iar a Basarabiei – de cel puțin 300 mii de locuitori. Majoritatea locuitorilor erau români (moldoveni) atât în Bucovina (cca. 59-60% în 1774), cât și în Basarabia (cca. 75-76% în 1812). Potrivit rezultatelor cercetărilor din ultimul timp, în preajma anexării Bucovinei de către Austria, în acest spațiu locuiau cca. 67.900 persoane, dintre care cca. 39.814 (58,6%) moldoveni (români), 16.200 (23,8%) ruteni, 5.375 (7,9%) huțuli, 2.365 (3,5%) evrei, 2.115 (3,1%) țigani, 1.425 (2,1%) ruși, 400 armeni. Către anul 1812, din totalul de cca. 300 mii de locuitori ai Basarabiei, cca. 74,7-75,7% erau români (moldoveni), cca. 13,8-14,8% ucraineni, cca. 4,3% evrei, cca. 3,3% bulgari cu găgăuzi, cca. 1% ruși cu lipoveni, cca. 0,7% țigani, cca. 0,6% greci, cca. 0,5% armeni.

Pentru Bucovina și Basarabia, mai complicat este de estimat numărul ucrainenilor la începutul stăpânirilor străine. Analiza antroponimică a recensământului rusesc din anul 1774 ne demonstrează, că structura etnică a populației ținutului Hotin era foarte asemănătoare cu ținutul vecin Cernăuți. În ambele ținuturi, rutenii locuiau mai compact în partea de nord, lângă râurile Nistru și Ceremuș, la hotar cu Galiția și Podolia, în multe localități fiind majoritari. Aceștia erau atât locuitori mai vechi, cât și imigranți sosiți în acest spațiu la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea.

Sudul acestor ținuturi erau locuite compact de români, dar în ambele ținuturi erau multe sate cu populație mixtă, româno-ucraiană, unde este mai dificil de realizat o estimare mai exactă. Cercetările realizate în baza recensământului rusesc din anul 1774, a catagrafiei austriece din 1788 și a catagrafiei din 1808 ne permit să constatăm că treptat s-a produs o creștere a ponderii populației ucrainene, care către anul 1812 constituia cca. 42-43% din populația totală a ținutului Hotin.

La începutul stăpânirilor străine, ambele provincii au beneficiat de o autonomie limitată (Bucovina până în 1786, Basarabia până în 1828). Ulterior Bucovina a fost înglobată în administrația Galiției (până în 1849), iar Basarabia a mai păstrat unele instituții locale până în 1873, când a fost transformată în gubernie rusească. Între timp, o porțiune din sud-vestul Basarabiei a revenit în 1857 Moldovei (ulterior – României), dar în 1878 a fost anexată din nou de Imperiul Rus.

În ambele provincii, cele mai masive procese migraționiste s-au produs în primele decenii de administrație străină (în Bucovina – până în anii '20-'30 ai secolului al XIX-lea, în Basarabia – până la mijlocul secolului al XIX-lea). Doar în timp de 12 ani, numărul locuitorilor aproape s-a dublat în Bucovina (de la 67-73 mii persoane în 1774, la cca. 135 mii persoane în 1786) și Basarabia (de la cel puțin 300 de mii în 1812, la cca. 583 de mii în 1824). Ulterior, amploarea proceselor migraționiste s-a redus din intensitate, iar numărul locuitorilor a crescut datorită sporului natural.

În primii ani de stăpânire austriacă, mulți țărani români din Bucovina au fugit în Moldova. Procese similare s-au produs în primii ani de stăpânire rusească și în Basarabia, când, concomitent cu strămutarea țăranilor pribegi de peste Nistru, s-a produs și un proces invers, de refugiere a țăranilor moldoveni în ținuturile Moldovei de la vest de Prut.

În primele decenii de stăpânire străină, atât în Bucovina cât și în Basarabia au sosit cei mai mulți imigranți străini, în principal ucraineni de la nord și est de Nistru. În rezultat, anume în această perioadă s-a modificat radical structura etnică a populației din ambele provincii, în detrimentul populației românești autohtone. În multe sate depopulate s-au stabilit imigranți sosiți din afara Bucovinei, respectiv Basarabiei. Prin aceasta se explică apariția multor sate cu populație ucraineană la hotarul Bucovinei cu Moldova (de la Siret până aproape de Suceava), dar și în partea centrală a Basarabiei (în zona Sculeni – Ungheni).

Autoritățile austriece, respectiv rusești, au stimulat strămutarea organizată și colonizarea locuitorilor de diferite etnii în Bucovina și Basarabia. În ambele provincii, coloniile au fost fondate până la mijlocul sec. al XIX-lea. Încă la începutul stăpânirii austriece au fost întemeiate cinci colonii maghiare, trei cu lipoveni și una cu mineri germani în Bucovina. Colonizările din perioada administrației galițiene au avut o amploare mai mare decât în perioada anterioară și au influențat în mod semnificativ procesul de înstrăinare de mai departe a populației Bucovinei. Toate coloniile din Bucovina erau situate în partea centrală și de sud a provinciei, unde majoritatea locuitorilor erau români. Din cauza deficitului de terenuri libere, coloniștii au obținut terenuri mici de pământ și au beneficiat de anumite privilegii în primii ani după sosirea în Bucovina.

Amploarea colonizărilor a fost mult mai semnificativă în câmpia Bugeacului. După strămutarea tătarilor, un spațiu important din sudul Basarabiei (la est de râul și lacul Ialpug), devenit proprietate a statului, era în mare depopulat. În primele decenii de stăpânire rusească, anume acest spațiu din sudul Basarabiei a fost

colonizat compact cu imigranți transdunăreni (bulgari, găgăuzi), cu germani din Ducatul Varșoviei și din alte state germane, cu țărani ruși și ucraineni.

În perioada 1814-1842 s-au înființat 24 de colonii germane, doar una fiind locuită de catolici, restul erau luterani. Imigranții transdunăreni au obținut statut de coloniști în anul 1819. Fiecare familie de colonist german sau imigrant de la sud de Dunăre a obținut câte 60 desetine de pământ (cca. 66 ha). Țăranii ruși și ucraineni, precum și militarii în rezervă au primit doar câte 30 desetine de familie. Germanii și bulgarii din sudul Basarabiei au beneficiat de statutul de coloniști până în anul 1871.

Episcopul Isaia Baloșescu – un vrednic ierarh al Bucovinei 260 de ani de la naștere

**Vasile M DEMCIUC
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava**

“Istoria noastră se înalță cu cât o cunoaștem mai bine”

Nicolae Iorga

Adevărul axiomatic exprimat de Nicolae Iorga la începutul secolului XX, într-un studiu dedicat mitropolitului Filaret al II -lea, este atât de actual în aceste vremuri, vremuri când se impune tot mai mult necesitatea ca *slujitorii Muzei Clio* din țara noastră să se aplece cu mai mult interes și cu mai multă râvnă asupra momentelor din istoria țării noastre, momente ce contribuie la crearea imaginii de ansamblu a evoluției complexe a poporului român de-a lungul existenței sale.

Răsfoind paginile de istorie ale țării noastre, putem ușor constata că firul existenței neamului românesc pe aceste meleaguri nu a putut fi întrerupt nici de vicisitudine naturii și, nici, mai ales, de cele provocate de semenii lor, mai precis conducătorii aflați în fruntea unor state, mai mult sau mai puțin apropiate de fruntariile etnice și naturale, cărora, nu o dată, le-au căzut victime nevinovate. Putem dovedi, oricui ar fi de bună credință, că niciodată în istoria noastră nu am râvnit să călcăm peste alții, ci, din contra, crezul dintotdeauna al nostru al românilor, a fost să îi respectăm pe toți cei care au dorit să le răspundem cu aceeași monedă.

Cele două războaie purtate de Rusia împotriva Imperiului otoman, succedate la un interval scurt de timp, primul (1768 – 1774) singură, cel de-al

doilea (1787 – 1792) în alianță cu Imperiul habsburgic, au readus la ordinea zilei, mai acut decât oricând în cursul veacului al XVIII -lea, problema viitorului politic al Moldovei și al Țării Românești.

Interesul deosebit manifestat de marile puteri europene ale vremii față de soarta românilor nu izvora însă din dorința de a găsi o formulă de rezolvare a problemei în conformitate și cu interesele lor, singura modalitate ce i-ar fi putut conferi calitățile de legitimitate și durabilitate.

Din contra, o asemenea grijă nu a umbrit niciodată frunțile celor ce -și arogau dreptul să dispună de soarta popoarelor așa cum credeau de cuviință, fapt pentru care unii dintre ei nu și-au făcut nici un scrupul din a rășlui o parte importantă din teritoriul românesc, dând dovadă de un cinism pe care istoria nu îl va putea înfiera niciodată în suficientă măsură.

Este vorba de anexarea de către habsburgi a Nordului Moldovei, act care a favorizat, între altele, producerea uneia dintre cele mai mari drame politice din zorii istoriei moderne a României, și anume asasinarea în Iași, din ordinul sultanului Abdul Hamid I, a domnitorului Grigore Al. Ghica.

În tendințele sale de expansiune către Orient, Austria încearcă printr-un tratat secret cu Poarta să anexeze Oltenia. Nereușindu-i tentativa, Austria își îndreaptă privirea spre Nordul Moldovei.

În deceniul al VIII -lea al secolului al XVIII -lea, trecând peste Carpații Păduroși și Nistrul superior, oștile habsburgice s-au întâlnit cu expansiunea țarismului. Galiția ajunge sub stăpânirea Austriei. Nordul Moldovei – ulterior denumit Bucovina – era necesar Austriei, pentru a lega direct Galiția cu Transilvania. Cu o lipsă de scrupule uimitoare chiar pentru diplomația austriacă, ministrul Mariei Tereza, Wenzel Anton von Kaunitz, găsește pretextele politice ale acestui proiect.

Profitând de faptul că Moldova era ocupată de oștirile rusești și că Pacea de la Kuciuk-Kainargi era pe punctul de încheiere, Kaunitz reuși să – și asigure prin cadouri substanțiale buna atitudine a mareșalului Piotr Rumianțev – Zadunaiski care a luptat în războaiele ruso-otomane.

Pentru a obține de la Poartă ratificarea acestui proiect, austriecii au întrebuințat cele mai josnoice metode de corupție, date la iveală prin publicarea corespondenței lui Kaunitz cu Thugut, ministrul austriac pe lângă Poartă.

Iată așadar, cu astfel de mijloace, Thugut a obținut un prim și important succes, determinând Poarta să semneze *Tratatul austro-turc* încheiat la 7 Mai 1775, astfel încât Austria se înstăpânește asupra Bucovinei, ruptă din trupul vechii

Moldove, pe care o va încorpora ulterior Galiției. Curtea din Viena își asigura astfel legătura teritorială între Transilvania și Galiția, amenajând căile de comunicație și transport dintre cele două provincii.

Curtea habsburgică a izbutit să anexeze imperiului acum 250 de ani – la 7 mai 1775 – această frântură de rai scumpă inimii noastre, grădină cântată de poeți, țărână sfântă în care se odihnesc osemintele primilor mușatini ai Țării Moldovei.

“Tu Bucovino – scria Alexandru Vlahuță – ești într-adevăr una din cele mai frumoase țări de pe pământul lumii, dar numele tău ne doare să-l rostim, și străbătându-ți fermecătoarele drumuri, ochii noștri nu-și pot privi podoabele decât printr-o perdea de lacrimi”.

Începând din acel mai 1775, timp de 143 de ani, până în 1918, în doina ce dă farmec plaiurilor de munte, în cântecul buciului de la stână, în cântecul din frunză, jalea se așternuse greu ca o ceață ce se părea că nu se va risipi niciodată. Dar în toți acei ani, s-a păstrat curată candela conștiinței românești, datorită oamenilor mari, răsăriți din mijlocul acestui popor.

Între vrednicii de pomenire episcopi ai Bucovinei, un loc aparte îl ocupă Isaia Baloșescu, născut la 5 ianuarie 1765 (după unii 1766) având la botez numele Ioan, fiind fiul preotului George Vasilevici Baloșescu și Anastasia născută Gherle, în satul Chindești pe Siret (azi satul Căndești com Mihăileni jud. Botoșani).

Între 1771-1778 îl găsim pe Ioan Baloșescu elev la *Școala de la Putna* unde tatăl său, părintele George Baloșescu a fost adus ca dascăl, de către mitropolitul Iacob Putneanul. Din 1774 sau 1775 a urmat cursurile nou createi *Academii de la Putna* cu Vartolomeu Măzăreanu. La 1 aprilie 1778 îmbracă mantia monahală cu numele Isaia și la 14 aprilie același an este hirotonit în treapta de diacon. La 9 decembrie 1783 a fost numit cancelist la nou creatul Consistoriu episcopal al Bucovinei perioadă în care a fost și copist, iar din 1789 este protodiacon. Cu puține zile înainte de obștescul sfârșit, episcopul Dositei Herescu îl recomanda stăpânirii austriece de la Viena ca urmaș al său în scaunul de Episcop al Bucovinei pe ieromonahul Isaia Baloșescu, dar Curtea de la Viena l-a numit pe Daniil Vlahovici la 23 aprilie 1789, cel care la 1 noiembrie 1792 l-a instalat pe ieromonahul Isaia Baloșescu ca egumen la Dragomirna, unde în mai 1793 l-a hirotesit în treapta de arhimandrit. În 1807 este avansat în demnitatea de vicar general al Episcopiei Bucovinei. În 1815 numele arhimandritului Isaia Baloșescu a fost trecut pe o listă de candidați pentru ocuparea scaunului episcopal de la Arad ceea ce nu s-a întâmplat.

După moartea lui Daniil Vlahovici, arhimandritul Isaia Baloșescu este ales la 17 iulie 1823 Episcop al Bucovinei, având o păstorire relativ scurtă până în 1834 septembrie 14, când a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat la Mănăstirea Putna. A slujit în biserica de lemn din Cernăuți ctitorită de Episcopul Dositei Herescu și de fratele său Ilie medelnicerul.

În timpul episcopului Isaia se generalizează noua uniformă clericală, adusă în Bucovina de episcopul Daniil Vlahovici. În locul căciulii înalte îmblănite, care se purta încă pe la 1817 în Bucovina, se introduce potcapul de stofă neagră, se adoptă reverenda de stofă neagră încheiată de la gât până la brâu cu nasturi frumos împlețiți, iar peste reverendă răsă neagră cu mâneci largi.

La 8 iulie 1824 Episcopul Isaia a înaintat autorităților un memoriu prin care cerea înființarea *Institutului Teologic* după modelul Academiei de la Putna, cerere aprobată la 6 august 1826. Institutul a fost inaugurat la 4 octombrie 1827, ziua onomastică a împăratului Francisc I, iar la 12 februarie 1828 ziua de naștere a împăratului a fost inaugurat Internatul – Seminarul.

Sub păstoria sa, singura limbă oficială a diecezei bucovinene era limba română. A inițiat salarizarea preoților din veniturile *Fondul Religionar Ortodox Român din Bucovina* sau *Fondul Religionar Greco-Oriental al Bucovinei*, înființat la 19 iunie 1783 prin dispoziția împăratului Iosif II pentru salarizarea, întreținerea și pregătirea clerului ortodox, ca și pentru înființarea și finanțarea școlilor din Bucovina, a sprijinit dezvoltarea muzicii bisericești de tradiție bizantină în Bucovina.

Pentru tot ceea ce a realizat în Bucovina pe tărâm bisericesc și în domeniul învățământului religios, contemporanii și urmașii i-au datorat mult, iar noi cei de azi și cei ce vor urma îi datorăm un binemeritat respect.

A fost un vrednic ierarh al Bucovinei, a fost un mare român.

Împăratul Franz Joseph și bucovinenii

Marian OLARU

Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți

Provincia extrem-orientală a Imperiului Habsburgic, Bucovina a fost vizitată, în timpul celor 144 de ani de stăpânire austriacă, de toți împărații începând cu Iosif al II-lea și încheind cu Carol I al Austriei. Dintre toți aceștia, Franz Joseph a fost cel care a vizitat Bucovina de trei ori, în anii 1851, 1854 și 1880. În afara de acesta, unii

dintre arhiducii Austriei și koronprințul Rudolf au vizitat Bucovina. Dacă am adăuga ridicarea Bucovinei la rangul de Ducat, modificările de natură legislativă și cele ale legilor electorale - care au largit accesul mai multora la viața politică, acestea au contribuit la conturarea unei bune reputații a monarhiei în rândurile bucovinenilor.

Prezențele simbolice în Bucovina, cea a împăratului Franz Joseph și a kronprințului Rudolf, s-au bucurat de un larg ecou în epocă, cel puțin în presa austriacă (foarte atentă la detalii și controlată de cenzură), dar ele trebuie privite ca o modalitate de întărire a ordinii imperiale, de consolidare a controlului austrieșilor la fruntariile răsăritene, mereu amenințate de Imperiul Rusiei, dar pe care le doreau fluide pentru extinderea stăpânirii sau măcar a influenței la Dunărea de Jos. Dincolo de fastul primirilor, a etichetei impuse de prezența împăratului în provincie, vizitele lui Franz Joseph se înscriu în categoria celor ce priveau verificarea solidității alcătuirilor instituționale în provinciile răsăritene ale imperiului și funcționarea rețelelor informaționale de succes, în care erau implicați supuși de diferite etnii, care subliniau caracterul de melting pot al stăpânirii.

Reformarea sistemului fiscal în sfera antreprenorială din Basarabia în anii '60 ai sec. XIX: între imperativul modernizării și povara imperială rusă

Andrei EMILCIUC

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Debutul anilor '60 ai sec. XIX a adus cu sine o serie de reforme fiscale importante în sfera antreprenorială din Imperiul Rus, toate fiind prevăzute a fi aplicate începând cu 1 ianuarie 1863. Cea mai importantă dintre acestea a reprezentat-o reforma patentelor, care a introdus un sistem progresiv de taxe în sfera antreprenorială. Regulamentul din 1 ianuarie 1863 stipula patente de două tipuri: patenta de gildă, care oferea titularului toate drepturile și privilegiile sociale ale negustorilor de gildă prevăzute de lege, reprezentând o reminiscență medievală, și cea de întreprinzător, care nu oferea astfel de drepturi și privilegii. Pe lângă reforma patentelor, a fost introdus un nou sistem de accize pe băuturi alcoolice, tutun, sare și zahăr, inclusiv prin instituirea unor organe de control specializate, fapt care venea să elimine vechea practică de concesiune a acestor

venituri unor antreprenori privați. Reformele în cauză au fost aplicate în Basarabia cu diferențe minore față de restul imperiului, deși au existat regiuni în care sistemul de accize a fost introdus mai târziu, fapt ce a reprezentat provocare importantă nu doar pentru antreprenorii, ci și pentru producătorii din provincie. Mai mult, reformele respective, în esența lor, nu aveau un caracter pe deplin modernizator, păstrând o serie de limitări din vechea legislație. Ca urmare progresele în dezvoltarea sferei antreprenoriale în Basarabia au fost destul de modeste până la sfârșitul sec. XIX, iar teritoriul dintre Prut și Nistru a resimțit din plin miopia autorităților țariste, care au vizat creșterea imediată, dar iluzorie, a veniturilor fiscale, în detrimentul unei creșteri durabile, dar de perspectivă.

Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei - factor important al dezvoltării socio-economice și cultural-educaționale a provinciei (a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea)

Oleksandr DOBRZHANSKYI

Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți, Ucraina

Anul acesta se împlinesc 175 de ani de la înființarea Camerei de Comerț și Industrie a Bucovinei. Această respectabilă organizație publică a fost fondată cu sprijinul administrației regionale la 25 iunie 1850, în baza legii temporare din 26 martie 1850, conform căreia astfel de asociații erau create în toate țările coroanei imperiale. La 29 iunie 1868, a fost emisă o nouă lege privind camerele de comerț și industrie, care, cu anumite modificări, a rămas în vigoare până în 1918. Recunoașterea din partea statului și importanța acestei organizații sunt demonstrate de faptul că membrii Camerei aveau garantate două locuri în Dieta Bucovinei și un loc în Parlamentul Austriac.

Domeniul de activitate al Camerei de Comerț și Industrie a Bucovinei era reglementat de legile menționate mai sus. Acesta poate fi împărțit în câteva direcții principale. Prima direcție a fost activitatea de expertiză și consultanță, care viza aspecte legate de dezvoltarea economică a regiunii. Camera informa autoritățile cu privire la opiniile și propunerile sale legate de necesitățile dezvoltării comerțului, industriei și infrastructurii de transport. Acest lucru se realiza fie din inițiativa proprie, fie ca răspuns la solicitările primite de la ministere sau autoritățile regionale.

A doua direcție a fost cea de înregistrare și statistică. Camera înregistra mărci comerciale și modele de produse industriale, păstrând o arhivă a acestora, ținea evidența companiilor înregistrate și a altor întreprinderi comerciale, industriale, de transport și instituții financiar-creditare din provincie, emitea certificate pentru dreptul de a desfășura activități comerciale, utilizarea mărcilor comerciale, supraveghea îndeplinirea obligațiilor de livrare pentru nevoile statului de către participanții la comerț, acționa ca un tribunal de arbitraj în conflictele legate de chestiuni comerciale și industriale și furniza rapoarte statistice privind starea economiei regionale.

A treia direcție a fost promovarea dezvoltării cultural-educative a regiunii, pregătirea cadrelor calificate în diverse specialități și diseminarea cunoștințelor tehnice și profesionale. Membrii Camerei înțelegeau bine că fără progrese în educație și cultură, era dificil să se aștepte la o dezvoltare de succes a industriei și comerțului.

Pentru a sprijini dezvoltarea economică a regiunii, încă din primii ani de existență, Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei a lansat inițiative privind crearea unei direcții financiare independente pentru Bucovina, reformarea regulilor comerciale, în special a comerțului ambulant, eliminarea măsurilor de carantină învechite care restricționau deplasările. A pledat pentru dezvoltarea navigației pe râurile Nistru și Prut, a justificat importanța construirii drumurilor și căilor ferate locale din Bucovina, a contribuit la stabilirea conexiunii feroviare între Lviv și Cernăuți, ulterior și cu Iași, a legăturii telegrafice între aceste două orașe și a serviciilor poștale între Cernăuți și Iași. Majoritatea acestor idei au fost puse în practică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

O atenție considerabilă a fost acordată comerțului exterior. Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei a militat pentru simplificarea comerțului cu România și Rusia, a sprijinit deschiderea consulatelor austriece în Podolia și Basarabia, iar mai târziu în Kiev, Tbilis (Tbilisi) și alte orașe din Rusia. Când, în anul 1886, relațiile comerciale cu România s-au întrerupt, Camera a făcut eforturi susținute pentru reluarea comerțului, adoptând întotdeauna o poziție favorabilă acordurilor. O parte din meritul Camerei a fost deschiderea la Cernăuți a consulatelor Rusiei și României, iar la începutul secolului al XX-lea, ale Germaniei și Turciei, care au contribuit la o mai mare implicare a Bucovinei în comerțul internațional.

Camera a participat, de asemenea, la activități legate de legislația și administrarea vamală, politica comercială și vamală, precum și la circulația

frontalieră, aspecte de mare importanță pentru locuitorii Bucovinei. De multe ori, Camera s-a ocupat de reglementarea favorabilă a tarifelor feroviare.

Pentru promovarea comerțului, Camera a participat la crearea cooperativelor comerciale pe baza prevederilor Regulamentului Comercial. A încercat să ofere micilor comercianți acces la credite ieftine, necesare pentru afacerile lor. Camera a organizat „Cooperativa de Credit Comercial-Industrial al Bucovinei” în Cernăuți, care se ocupa de astfel de credite. În plus, în 1903, a fost creat un fond de credit pentru micii comercianți, care până la sfârșitul anului 1912 a acordat 742 de împrumuturi în valoare totală de peste 123.000 de coroane, cu o dobândă anuală de 5%, rambursabile în rate lunare timp de doi ani.

Camera a contribuit semnificativ la crearea burselor de cereale și de fructe și legume în Cernăuți, care au devenit platforme populare pentru comerțul en-gros.

O atenție deosebită a fost acordată organizării expozițiilor de mărfuri. Camera a participat la organizarea marii expoziții regionale din 1886 și a sprijinit, în măsura posibilităților, o serie de expoziții mai mici, orientate către grupuri mai restrânse de producători și cumpărători. În 1887, datorită propunerilor Camerei, a fost deschis Muzeul Industrial al Bucovinei, pentru care, în 1896, a fost construită o clădire separată. Una dintre sarcinile importante ale muzeului era activitatea expozițională, promovarea produselor fabricate în Bucovina.

De la înființare, Camera de Comerț și Industrie a urmărit în mod constant dezvoltarea rețelei de educație profesională. În această privință, a lansat o serie de inițiative care au condus rapid la schimbări pozitive. Camera a contribuit la deschiderea în 1871 a Școlii Agricole Regionale, iar trei ani mai târziu a înființat o școală industrială (din 1882, comercială). Școli de meserii au fost deschise în mai multe localități din provincie, inclusiv o școală de prelucrare a lemnului în Câmpulung, o școală de ornamentare metalică pentru incrustații în lemn în Vijnîța, o școală de țesătorie în Cernăuți și o școală de împletituri în Storojineț. În 1897, cu sprijinul Camerei, au fost deschise școli agricole în Coțmani și Rădăuți.

Pentru a îmbunătăți calificarea tehnică a meșterilor, Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei a organizat sau cel puțin a sprijinit cursuri itinerante pentru anumite profesii, cum ar fi pentru cizmari în Cernăuți și Rădăuți, lăcătuși și croitorese în Cernăuți. De asemenea, a oferit în mod repetat burse pentru a permite persoanelor cu experiență în comerț și industrie să își îmbunătățească calificările în străinătate, prin frecventarea instituțiilor de învățământ sau a cursurilor și expozițiilor specializate.

Nu toate ideile Camerei de Comerț și Industrie a Bucovinei au fost realizate. De exemplu, timp de câteva decenii, ea a militat pentru înființarea unei școli comerciale superioare (academie comercială) în Cernăuți, care ar fi pregătit specialiști cu studii superioare pentru comerț și alte sectoare economice. Deși Camera și-a declarat disponibilitatea de a suporta costuri financiare semnificative, acest proiect extrem de important nu a fost realizat din cauza lipsei de sprijin din partea autorităților centrale.

În concluzie, trebuie subliniat că, în cei peste 60 de ani de existență în perioada austriacă, Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei a devenit, fără îndoială, un factor semnificativ în viața socio-economică și cultural-educțională a regiunii. Inițiativele și realizările sale au contribuit la depășirea tarelor medievale din economia provinciei, au vizat crearea condițiilor adecvate pentru dezvoltarea industriei, comerțului, infrastructurii de transport, sectorului financiar și comunicațiilor. Camera a avut un impact considerabil asupra organizării pregătirii specialiștilor în meserii de masă, sprijinirii micilor afaceri, diseminării tehnologiilor moderne și asigurării îmbunătățirii calificărilor pentru antreprenori. A lăsat în urmă o moștenire valoroasă prin proiectele economice realizate, clădirile elegante construite, legăturile de afaceri stabilite și câteva generații de antreprenori pregătiți, care au abordat problemele economice ale Bucovinei într-un mod nou, contribuind la dezvoltarea economiei ținutului pe principii de piață, luând în considerare realizările țărilor avansate din lume.

Industria cherestei din Bucovina în timpul stăpânirii austriece

Aurel PREPELIUC
Muzeul Național al Bucovinei

Cuvinte cheie: cherestea, fierăstrău, rășinoase

Între primele măsuri ale autorităților austriece după anexarea părții de nord vest a Moldovei în anul 1775 s-au numărat și cartografierea și înregistrarea resurselor solului și subsolului noii provincii. Fondul forestier reprezenta de departe cea mai valoroasă resursă, pădurile întinzându-se pe aproximativ jumătate din suprafața Bucovinei. Chiar dacă defrișările masive ce au însoțit acțiunile de colonizare sau au alimentat cu materie primă activitățile industriale de producere a potasei, a sticlei au a dohotului au mai diminuat din suprafața fondului forestier,

spre sfârșitul secolului al XIX-lea pădurile ocupau aproximativ 43% din teritoriul provinciei, procentaj ce s-a păstrat cu mici variații până la Reîntregirea din toamna anului 1918.

Foarte importantă este și componența fondului silvic, rășinoasele ocupând 73% din suprafața pădurilor pe când fagul, creditat ca fiind esența ce a dat și numele provinciei („Țara Fagilor”) se situa după molid și brad cu 19%.

Industria cherestelei din Bucovina a debutat timid, la data ocupării teritoriului de trupele austriece neexistând aici nici o instalație de producere a cherestelei din categoria fierăstraielei cu acționare hidraulică. Cadrul legislativ a fost creat prin ordonanță imperială la 16 septembrie 1786 și în același an, primul fierăstrău construit în Bucovina la Capu Codrului de maiorul Maier Schätz raporta profit, producție gaterului fiind de 20 scânduri pe zi.

La jumătatea sec. al XIX-lea în Bucovina erau în funcțiune 51 fierăstraie, toate acționate hidraulic. Treptat, apar și fierăstraiele „cu vapor” a căror număr rămâne inferior celor „cu apă” în anul 1885 (13 față de 59) sau în ultimii ani ai sec. XIX (31 și 109) și la sfârșitul primului deceniu al sec. XX (43 și 71). În ciuda raportului defavorabil ca număr de unități prelucrătoare a lemnului, fabricile de cherestea bazate pe forța aburului sau care exploatau motoare termice și mai târziu electrice, produceau un volum total de cherestea incomparabil mai mare decât fierăstraiele cu acționare hidraulică dependente de capriciile forțelor naturii.

În anul 1904 producția totală de lemn de construcție a industriei cherestelei din Bucovina se ridica la aproape 1,4 milioane m³ din care cea mai mare parte o reprezenta cherestea din lemn de rășinoase. Șase ani mai târziu, capacitatea de prelucrare a industriei bucovineane a cherestelei depășea 1 milion m³ bușteni la o posibilitate normală a pădurilor Bucovinei de doar 875.000 m³ lemn.

I. G.Sbiera: continuitate și actualitate

Elena PINTILEI

Biblioteca Bucovinei „I.G.Sbiera” Suceava

Preocupările cărțurarului I. G. Sbiera nu au vizat doar învățământul, domeniul biblioteconomic, organizațiile și societățile românești cu profil literar și profesional, teatrul românesc, activitatea scriitoricească și editorială, studiul și cercetarea, ci și viața religioasă din spațiul Bucovinei, biserica și eforturile

redobândirii drepturilor sale. Alături de Gheorghe Hurmuzachi, Artemie Berariu-Ieremievici, Ion Litviniuc, Silvestru Morariu Andrievidi, Nicolae Vasilco, Gheorghe Piotrovski și alte nume importante din spațiul cultural și spiritual al Bucovinei din a doua jumătate a secolului XIX, Sbiera a luptat pentru redobândirea autonomiei bisericii ortodoxe din Bucovina. Astăzi, dacă privim spre nordul Bucovinei și ne oprim o clipă asupra bisericii românești, subiectul este unul de actualitate. Documentele pe care noi le-am cercetat ni-l înfățișează pe I. G. Sbiera atât în calitate de profesor în sistemul de învățământ austriac secundar (1861-1871) și universitar (1875-1906) din Bucovina, cât și în calitate de bibliotecar în sistemul biblioteconomic școlar, public și universitar din spațiul bucovinean (1863-1871; 1871-1875; 1875-1881). Corespondența pe care Sbiera a purtat-o cu mari cărturari ai epocii sale - Ion Bianu, Vincențiu Babeș, Alexandru Hurmuzachi, Miron Călinescu, Vasile Bumbac, Petru Poni -, precum și corespondența oficială identificată de noi în arhivele din țară ori Cernăuți, reflectă un profesor dedicat, poliglot, filantrop, care prin munca desfășurată pe teren cultural, prin profesiile exercitate cu rigoare și dedicare, a rămas în memoria colectivității ani la rând și constituie astăzi un model demn de urmat.

„Gaudeamus igitur” citind discursurile inaugurale ale rectorilor Universității cernăuțene din secolul al XIX-lea.

Carol-Alexandru MOHR
Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți

*Gaudeamus igitur
Juvenes dum sumus.
Post jucundam juventutem
Post molestam senectutem
Nos habebit humus.*

*Vita nostra brevis est
Brevi finietur.
Venit mors velociter
Rapit nos atrociter
Nemini parcetur.*

Imnul *Gaudeamus igitur*, unul dintre cele mai emblematice cântece studentești, răsună din ce în ce mai rar în universitățile de astăzi. Dacă în trecut universitățile erau almae matres – adevărate „mame spirituale” (hrănitore) ale învățăceilor și comunități elitare ale învățaților – astăzi ele au devenit instituții de

masă, coordonate de puternice aparate birocratice. Primele două strofe ale imnului *Gaudeamus igitur* sintetizează într-un mod aproape tragic frumusețea și efemeritatea tinereții și, implicit, a vieții academice: tinerii se bucură (*juvenes dum sumus*), însă această fază trecătoare este urmată inevitabil de bătrânețe și moarte (*post jucundam juventutem, post molestam senectutem, nos habebit humus*). Referirea la moartea care vine rapid și nemilos (*venit mors velociter, rapit nos atrociter*), poate fi interpretată ca o metaforă a dispariției spiritului academic de altă dată și a înlocuirii acestuia prin altceva. Pornind de la această meditație asupra tradiției universitare, ne întoarcem privirea spre trecut și constatăm că în cei 150 de ani care au trecut de la înființarea primei universități în Bucovina, această instituție a trecut prin numeroase metamorfoze, cele mai importante fiind reflectate chiar în schimbările denumirii sale: *Franz-Josephs-Universität* (1875), *Universitatea Regele Ferdinand I*, *Universitatea Regele Carol al II-lea* și, în prezent, *Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*. Despre Universitatea din Cernăuți s-a scris enorm: de la narațiuni și narrative nostalgice, deseori marcate de accente naționaliste, până la lucrări științifice de mare valoare. Totuși, am observat că un aspect important a rămas, în mare parte, în afara interesului cercetătorilor: discursurile inaugurale ale rectorilor. Această tradiție academică, odinioară esențială, a dispărut treptat din practicile universitare contemporane și, implicit, din atenția istoricilor și filologilor. Lectura acestor discursuri ne-a oferit o veritabilă încântare intelectuală și ne-a convins de valoarea lor. Vrem să arătăm că acest corpus poate deveni un instrument valoros pentru cercetarea interdisciplinară a trecutului Bucovinei, oferind perspective inedite asupra contextului cultural, social și academic al epocii. Mai mult decât atât, studierea acestor discursuri ar putea inspira noi modalități de optimizare a vieții academice actuale, prin valorificarea unor modele și principii din trecut, adaptate provocărilor prezentului. În spiritul tematicii acestei conferințe, dorim să evidențiem în prezentarea noastră ce este valoros și poate fi preluat din tradiție și ce limite ar trebui impuse modernismului în viața academică.

Portrete din galeria Alma Mater Francisco-Josephina: I. Julius Jüthner

Alis NICULICĂ

Şef serviciu Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava

Profesorul austriac Julius Jüthner (25.VI.1866, Praga – 17.XII.1945, Viena), absolvent al Universităţii Germane din Praga, unde s-a specializat în filologie clasică, arheologie şi epigrafie (1884-1889), doctor în filosofie (1891) şi habilitat în filologie clasică (1897) la aceeaşi instituţie, asistent la catedra de arheologie a Universităţii din Viena (1892-1894) şi profesor titular de filologie clasică la Universitatea din Freiburg, Elveţia (din 1898), a fost numit în 1903, titular al catedrei de limba greacă la Universitatea din Cernăuţi. Julius Jüthner a slujit instituţia de învăţământ superior din capitala Bucovinei mai puţin de un deceniu, perioadă în care a fost membru al Senatului Universităţii (1905-1909), decan (1909-1910) şi prodecan (1910-1911) al Facultăţii de Filosofie. În anul 1912 s-a transferat la Universitatea din Innsbruck, păstrând legătura, până la sfârşitul vieţii, cu o parte dintre foştii săi studenţi.

Fascinat de civilizaţiile străvechi, Julius Jüthner, a participat la o serie de campanii arheologice în Asia Mică, fiind atras îndeosebi de cercetarea gimnasticii în Grecia antică. Investigaţiile sale au condus la realizarea unor studii de mare importanţă, între care se află ediţia critică a lucrării *Gymnastikos* a lui Philostratos şi a articolul de referinţă „*Gymnastik*” publicat în *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Din păcate, nu a reuşit să finalizeze un tratat, proiectat în şase volume, dedicat sportului antic, şi la care a lucrat întreaga viaţă; o parte a manuscrisului acestuia a apărut postum, sub egida Academiei de Ştiinţe din Viena.

La Cernăuţi, Julius Jüthner a fost unul dintre cei mai de seamă specialişti pe care i-a avut Universitatea Cernăuţeană, un mare pedagog, apreciat şi iubit de studenţii săi, între care s-au aflat Alois Lebouton, Alfred Klug, Teofil Sauciuc-Săveanu şi Leca Morariu.

Comunicarea noastră este prima dintr-o serie ce se doreşte cât mai amplă, de prezentare a ilustrelor personalităţi care au slujit Universitatea din Cernăuţi în perioada 1875-1919, care au contribuit, prin tot ceea ce au făcut, la crearea unei elite intelectuale a Bucovinei, cea care a realizat Unirea cu România la 1918 şi care a continuat, în perioada interbelică, să fie un vector de propagare a elitismului pedagogic şi ştiinţific.

Reprezentanți ai școlii de slavistică de la Universitatea din Cernăuți: Emil Kałużniacki (1845–1914) și Eugen Kozak (1857–1933)

Ștefănița-Mihaela UNGUREANU
Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, la Universitatea „Francisco-Josephina” din Cernăuți s-a dezvoltat o solidă școală de slavistică, datorită interesului manifestat de diverși cărturari din Cernăuți pentru vechea istorie românească, în special pentru istoria Moldovei și pentru izvoarele istorice medievale ale acesteia. Până la destrămarea Monarhiei Austro-Ungare, școala de slavistică de la Cernăuți s-a raportat la slavistica austriacă, la școala de la Viena în primul rând, de care studiile de slavistică de la Cernăuți (precum și cele de la Graz, Innsbruck sau Praga) erau legate pe plan administrativ, prin programele universitare, prin literatura și profesorii de specialitate.

Comunicarea noastră prezintă, în acest context, activitatea a doi profesori universitari cu merite deosebite în domeniul slavisticii de la Universitatea din Cernăuți: Emil Kałużniacki, șef al Catedrei de filologie comparată a limbilor slave între 1875 și 1885, și Eugen Kozak, profesor la Catedra de limba și literatura slavă bisericească, din cadrul Facultății de Teologie, între 1904 și 1914.

Condicile cronicele din Bucovina – surse documentare pentru cercetarea istoriei locale

Rodica JUGRIN
Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți

Condicile cronicele, introduse în Eparhia Bucovinei din anul 1890, sunt documente valoroase pentru cercetările istorice și genealogice, oferind informații demografice, culturale, religioase despre comunitățile locale, contribuind astfel la înțelegerea moștenirii culturale a Bucovinei. Acestea erau însoțite de un Prospect pentru îndegetarea [indicarea] materiilor ce se vor înregistra în condica cronicală, ca preambul și îndreptar al lucrării, în care erau precizate datele pe care trebuia să le consemneze preotul despre biserică, parohie și comunitatea credincioșilor. De asemenea, preotul putea face însemnări despre „toate evenimentele istorice și

întâmplările curente, referitoare la întreaga parohie și chiar țară”. Condicile cronice, introduse „spre a conserva pe cât este cu putință unele din cele din timpul trecut” erau considerate „nu numai un izvor mănos pentru istoria specială a anumitor locuri și timpuri, fiind un substrat prețios pentru dânsa, ci totodată și un șir de premise reale pentru o judecată temeinică întru prourmarea activității efectuoase în diferitele ramuri speciale de cultură și prosperarea ei”. Preoții erau invitați „a înscrie regulat în condica cronică evenimentele ce li se par a fi de oareșicare însemnătate, eară pre aceia, cari nici n-au început a scrie în condica cronică, să nu mai amână de azi pe mâne, căci timpul trece și evenimentele se strecură fără a fi fixate”.

Deși numeroși preoți au consemnat doar formal informațiile înscrise în Prospect, au fost identificate și exemple de condici redactate cu rigoare și consistență documentară. Acestea conțin însemnări detaliate privind viața bisericească și parohială, evenimente religioase și sociale, statistici demografice, precum și aspecte relevante ale vieții cotidiene și ale tradițiilor locale. În acest context pot fi amintite Condica cronică a Parohiei Tișăuți și Condica cronică a Parohiei Horodnicul de Jos, documente valoroase pentru cercetarea istoriei locale, care au fost valorificate în publicația „Analele Bucovinei”.

Disciplina spațiului și normele de sănătate în sistemul școlar din Bucovina anilor 1890-1914

Harieta SABOL

**Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
Institutul „Bucovina” al Academiei Române**

În ultimele decenii ale stăpânirii austriece, sistemul de învățământ din Bucovina a cunoscut, deopotrivă, imperativele modernizării și rigorile administrației imperiale, fiind supus unui regim de supraveghere atentă din punct de vedere didactic și sanitar. Odată cu afirmarea igienei ca „știință de stat”, școlile din orașe precum Cernăuți, Suceava sau Siret au fost integrate într-un cadru normativ menit să asigure nu doar instruirea intelectuală, ci și protecția fizică a elevilor. În centrul acestor preocupări se afla organizarea spațiului școlar, perceput ca un factor activ în menținerea sau deteriorarea sănătății copiilor.

Rapoartele inspectorilor sanitari, consemnate în registrele Direcțiunii Școlare din Cernăuți, atrăgeau atenția asupra calității aerului din sălile de clasă (respectiv asupra concentrației de dioxid de carbon, a umezelii excesive, a lipsei ventilației corespunzătoare) sau a mobilierului impropriu. În această ecuație a sănătății școlare, disciplina spațiului se impunea ca o formă de guvernare subtilă a corpului copilului. Organizarea încăperilor din școală, tipul de bancă școlară, orientarea către sursele de lumină naturală și programul de aerisire zilnică erau toate subsumate unei viziuni moderne asupra educației, în care igiena devenea o prelungire a pedagogiei. Dezbaterile din mediul academic și implicarea medicilor în chestionarea problemelor sociale au condus la inițierea unor proiecte de natură igienico-sanitară, urmând apoi ca autoritățile provinciale să le transpună în practică. Printre reglementările solicitate se numărau: dimensiunile și dispunerea mobilierului școlar, frecvența curățeniei, durata pauzelor, obligația personalului didactic de a semnaliza simptomele bolilor contagioase.

În ansamblu, perioada 1890–1914 a reflectat o conectare a Bucovinei la marile curente europene în privința medicinei școlare și a normării spațiului educațional. Deși aplicarea acestor norme a variat în funcție de resursele locale, preocuparea pentru sănătatea elevilor (exprimată prin studii, interpellări în Dietă, intervenții în cadrul unor conferințe publice sau în presă) a marcat o etapă esențială în profesionalizarea educației și în consolidarea ideii de copil ca „subiect protejat de stat”. Potrivit acestora, școala trebuia privită și înțeleasă nu doar ca un loc de învățare, ci și ca un mediu igienic, iar disciplina corpului și a spațiului ca expresii ale modernității la marginea răsăriteană a imperiului.

Putna – important centru industrial din Bucovina istorică

Ovidiu BĂȚĂ

Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți

Înființarea, la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, a unor importante stabilimente industriale – Ferăstrăul cu aburi (1891), Fabrica de chimizare a lemnului și stabilimentul de carbonizare a lemnului (1897), Fabrica de ciment (1898), Fabrica de sticlă (1907) – au făcut din Putna voievodală unul dintre cele mai importante centre industriale din Bucovina istorică.

Presa scrisă din Chișinăul interbelic

Ion Valer XENOFONTOV

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

După unire, presa de la Chișinău s-a impus printr-un stil combativ, conectată direct la noile realități socio-politice. Cei care au patronat publicațiile s-au inclus plenar în derularea evenimentelor. La crearea și consolidarea presei din capitala Basarabiei au pus umărul intelectuali din întregul spațiu românesc.

La 10 aprilie 1918, ziarul România Nouă, organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor, publicație editată în capitala Basarabiei nota: „Până acum câteva luni în Chișinău abia erau 2-3 vânzători de gazete la care puteai să cumperi și Cuvântul Moldovenesc. De gazete românești nici pomenire [...]. Cea dintâi gazetă românească ce a început să se vândă pe străzi și chiar la chioșcuri a fost Ardealul. Astăzi toți colportorii vând gazete românești, de aici și de peste Prut [...]. «Făclia» are pe bd. Alexandru un chioșc de gazete românești pe vârful căruia e împlântat tricolorul românesc”.

Petru Cazacu afirma că „pentru un oraș care a stat o sută de ani sub ruși, care are o imensă masă de refugiați de peste Nistru [...] producția intelectuală românească este destul de însemnată și în progres”. Asupra calității profesionale a jurnaliștilor au existat ezitări, scepticism. În vara anului 1918, scriitorul Nichifor Crainic a vizitat Chișinăul, reproducând în Neamul românesc din Iași o convorbire avută cu intelectualii basarabeni despre presa românească. Aceștia afirmau că „gazetele românești, i-a dezamăgit”. Nichifor Crainic nota că „li-ar plăcea ziaristul-conștiință, ziaristul-luptă, ziaristul-jertfă, la picioarele unei idei mântuitoare. Pentru respectul sănătății lor sufletești, ziarele noastre ușurate, ca niște femei pierdute, ar trebui interzise în Basarabia”.

Vârf de lance a presei românești erau publicațiile Sfatul Țării, Cuvânt Moldovenesc, Răsăritul, Ardealul (România Nouă), Basarabia ș.a.

Unele publicații au avut o periodicitate efemeră. De exemplu, au văzut lumina tiparului doar două numere ale publicației literare și politice Actualitatea Basarabiei.

Dacă în primii ani de după unire totul a fost sub semnul presei românești, treptat situația se modifică. În 1927, în România apăreau 75 la sută de publicații românești și 25 la sută – străine (grecească, ucraineană, rusească, sârbească, albaneză, armenească, evreiască).

La mijlocul anilor 1930, presa basarabeană era apreciată drept un „termometru spiritual al unei provincii sau al unei localități [...] un indiciu permanent al stărilor din acea provincie sau localitate. De aceea existența unei prese autohtone era și un interes de stat”.

La sfârșitul anilor 1930, Gheorghe Bezviconi era indignat de prezentarea unei imagini distorsionate a Basarabiei, implicit a Chișinăului, în presa de la București. Acesta informa, că unele publicații, pentru a fi „la modă”, delegau ziariști. De exemplu, Tudor Șoimaru de la ziarul România după ce a cheltuit banii pentru călătorie, clișee și altele, „colindă mahalalele Chișinăului”, și publica „prostii și compilări aruncate la coșul scrisului despre Basarabia”. Astfel, în ziar au apărut o serie de articole „Chișinău 47° latitudine Nord”, considerate ineptii despre urbă.

În linii generale, presa chișinăueană a fost diversă din punct de vedere a conținutului, periodicității, opțiunilor culturale, profesionale și politice.

Bucovina austriacă - autohtoni și alogeni

Mihai IACOBESCU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Autorul analizează politicile social-economice, demografice și culturale ale statului austriac în Bucovina, de la anexarea acestei provincii, până la unirea sa cu România, pe baza izvoarelor de epocă și a bibliografiei de specialitate reprezentative.

Imperiul Austriac (Austro-Ungar) din 1867, a avut în tot cursul existenței sale, structuri socio-economice și culturale mai avansate decât imperiile vecine spațiului românesc, respectiv Imperiul Otoman și Imperiul Rus. Cu toate acestea, politicile sale în Bucovina au produs uneori efecte neașteptate.

Astfel, de la anexarea din 1774/1775, Bucovina a beneficiat de o perioadă foarte lungă de pace, teritoriul acesteia neconstituind teatru de operațiuni militare până la Primul Război Mondial. Această perioadă de stabilitate a permis introducerea structurilor economice de tip central-european în cadrul provinciei, înlesnind modernizarea, în comparație cu celelalte teritorii locuite de români. Exceptându-i pe intelectuali și funcționari, structurile sociale s-au modificat însă puțin, românii și ucrainenii, cei mai numeroși locuitori ai provinciei, rămânând preponderent țărani, puțini dintre ei reușind să obțină un status economic și social mai ridicat. Dintre comunitățile etnice mai numeroase ale provinciei, germanii și

polonezii au avut un procent semnificativ de populație rurală, în vreme ce armenii și evreii au locuit mai cu seamă în centrele urbane. Maghiarii au locuit preponderent până în mediul rural, în cele 5 colonii ale lor (Dornești, Țibeni, Măneuți, Vornicenii Mari, Iacobești).

Din punct de vedere cultural, Bucovina a avut în timpul stăpânirii imperiale austriece o situație privilegiată în comparație cu teritoriile românești învecinate.

Singura problemă care poate fi trecută la „pasivul” acestei stăpâniri în Bucovina, constă în schimbarea, între 1774-1918, a caracterului etnic preponderent românesc al provinciei, la scăderea numărului românilor și la creșterea, în special a numărului evreilor, ucrainenilor, germanilor și polonezilor.

Dacă în 1786, românii reprezentau 68% din totalul populației provinciei, procentul lor a scăzut în 1910 până la 34,4%, din cei circa 800.000 de locuitori ai Bucovinei.

Câteva aspecte referitoare la reformarea Bisericii Ortodoxe din Bucovina în vremea stăpânirii austriece

Tatiana MATEI

Colegiul Național de Informatică „Spiru Haret” din Suceava

Efect al războiului ruso-turc din 1768-1774, anexarea Bucovinei de către autoritățile austriece, a însemnat transformarea într-un mod radical a părții de nord-vest a Moldovei. Nici vehemența domnitorului fanariot Grigorie Al. Ghica al III-lea care a plătit cu propria-i viață, nu a putut stopa ruperea celei mai bogate părți a Moldovei.

Concret, pentru a nu crea panică în rândul populației, administrația militară austriacă nu a impus imediat reforme ci a studiat mai întâi terenul.

În perioada de „acomodare”, generalii Spleney și Enzemberg au înaintat Curții din Viena rapoarte cu privire la noua provincie denumită Bucovina sau Buchentand.

În 1776 se organizează, de către generalul Spleney, un recensământ. Cum Bucovina aparținea ortodoxismului, au fost inventariate cu precădere locașurile de cult, identificându-se un număr de 34 de mănăstiri și schituri, însumând 446 de călugări și 88 de călugărițe. Mănăstirile și schiturile aveau în posesie 267 de moșii, cu 20 de munți (aproximativ 63% din întreaga suprafață a Bucovinei), la care se

adăugau 118433 fălci de pământ aflate dincolo de cordonul sanitar, în Moldova neocupată.

Interesul mare al noilor stăpânitori pentru aceste moșii, aveau să le înțeleagă românii din Bucovina, pe măsură ce „reforme” au curs și au bulversat liniștea rugătorilor dar și a întregii comunități românești, trezită la noile realități imperiale.

Reformele iosefine au afectat atât proprietățile mănăstirilor din Bucovina cât și a celor din Moldova și a produs un fenomen de migrare a clerului dincolo de cordon, lăsând în urma lor diversi „patroni” spirituali să impună răătăciri ale credinței strămoșești.

Numeroasele transformări produse în structura, subordonarea, proprietatea și chiar în practicarea cultului, a fost cel mai bine surprins de către Nicolae Iorga și consemnate în volumul *Neamul românesc din Bucovina*, la începutul secolului al XX-lea, producându-i o mare indignare.

Foamea sovietică în Basarabia și Bucovina de Nord, 1946-7.

Cauze, amploare și diferențe regionale

Igor CAȘU

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Foamea sovietică a fost cea mai cumplită în RSS Moldovenească, de fapt, în toată Basarabia istorică și mai puțin în raioanele din stânga Nistrului. Dintre fostele teritorii românești, Bucovina de Nord și ținutul Herța a suferit cel mai puțin. Cauzele foametei au fost multiple, de la urmările războiului și secetă la factorul politic care a fost, în cele din urmă, determinant. Intensitatea unei foamete ca fenomen social este măsurabilă, îndeobște, invocându-se trei indicatoare de bază. Și anume, numărul celor care suferă efectiv de foamete, zi de zi, timp de luni la rând. Al doilea indicator este însuși numărul de persoane care mor din cauza lipsei îndelungate a hranei. Al treilea este canibalismul, care se manifestă în două ipostaze, primul fiind antropofagia, a doua – necrofagia.

Comunicarea de față își propune să compare foamea în Basarabia istorică, pe de-o parte, și Bucovina de Nord, pe de altă, luând ca reper cele trei indicatoare menționate. Pentru prima dată în istoriografie, după câte cunoaștem, se abordează problema din această perspectivă, pe baza documentelor de arhivă din R. Moldova, Ucraina și Rusia.

Direcții de culegere și cercetare a folclorului în Bucovina

Elena PASCANIUC

Institutul Național „Bucovina” din Rădăuți

Între anii 1850 și 1918, Bucovina a cunoscut o dezvoltare culturală semnificativă, în parte datorită statutului său de provincie a Imperiului Habsburgic. Culegerea literaturii populare în provincia care s-a confruntat, foarte repede după anexarea ei la Imperiul Habsburgic, cu pericolul pierderii caracterului românesc, a constituit, la un moment dat, și o formă de rezistență la deznaționalizare. Au fost inițiate, prin școală de multe ori, adevărate „expediții de cercetare” (amintesc aici numărul de 400 de școlari invocat de Liviu Marian, fiul folcloristului, care erau trimiși în timpul vacanțelor să culeagă folclor) pentru a aduna povești, legende, cântece și obiceiuri populare. Așadar, această perioadă a fost marcată și de un interes sporit pentru dezvăluirea, conservarea și promovarea culturii tradiționale și a folclorului românesc.

În comunicare sunt amintite principalele curente, școli și direcții folcloristice, apoi metodele de culegere a folclorului, directe și indirecte. În continuarea demersului, mi-am îndreptat atenția asupra unor inițiative instituționale de culegere a folclorului în Bucovina, în cadrul cărora s-a folosit mai ales metoda culegerii indirecte, prin corespondenți. Arăt însă, cu trimitere la chestionarele păstrate în publicistica vremii, și că în Bucovina acest tip de inițiative a fost precedat, cu mult înainte, de demersurile particulare, personale de culegere folclorică, ale unor personalități în domeniul cercetării culturii tradiționale românești, ca Ion G. Sbiera și Simion Florea Marian, Elena Niculiță-Voronca. Aceștia, prin munca lor asiduă, consecventă și insistentă au determinat în Bucovina (de fapt, prin chestionarele lui Marian, în toate spațiile locuite de români) întemeierea unei „tradiții excepționale” de culegere, folosind ca instrumente de lucru apelul literar, chestionarul folcloric. Astfel, am punctat circulația chestionarelor în Bucovina, contextul în care au circulat, impactul pe care l-au avut aceste instrumente metodologice în cercul intelectualilor bucovineni vizați ca posibili colaboratori-respondenți, motivațiile celor care au răspuns la ele, rezultatele finale (când au existat) ale aplicării metodei chestionarului în spațiul etnofolcloric al Bucovinei și contribuția lor la dezvoltarea folcloristicii românești, la un anumit moment al evoluției ei.